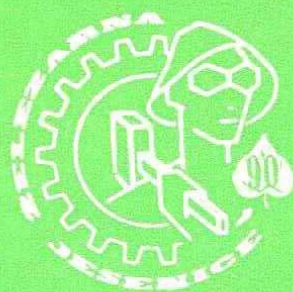

ŽELEZAR

1959

4

Letos mineva 40 let, odkar so zgradili Delavski dom. Tu je bila šola jeseniškega proletariata, kjer so se vzgajali revolucionarni kadri. V zadnjih povojnih letih zasedajo v Delavskem domu organi delavskega in družbenega upravljanja ter sprejemajo pomembne sklepe.

Naše čestitke ob delavskem prazniku

*Najiskrenejše čestitamo ob največjem
delavskem prazniku, ponosni
na uspehe in v vzdušju praznovanja
90. obletnice naše Železarnе
in 40-letnice obstoja KPJ, ki nas je
vodila v razredni borbi, vsem
sodelavcem - kolektivu, z željo
za dosego še večjih uspehov
za boljše življenje delavskega razreda*

**Delavski svet
Upravni odbor
Sindikalna podružnica
Tovarniški komite ZKS
Tovarniški komite LMS
Uprava podjetja
Uredništvo železarja**

Mile Klopčič

Delavski pozdrav

**Zdravi, hrabri bojvniki,
zbrani za poslednji boj;
složnim in pogumnim borcem
sveti vedno zmage soj.**

**Neomajna
bodi zveza delavcev sveta!
Rdeči prapor
naj pred nami zavihra!**

**Zdravi, vsi vi milijoni,
delavci vsega sveta;
združite se vsi trpini,
isti cilj naj nam velja.**

**Neomajna
bodi zveza delavcev sveta!
Rdeči prapor
naj pred nami zavihra!**

**Zdravi nam kot naši bratje,
sezimo si vsi v roke;
pesmi naše naj donijo
vsem, ki še za kruh trpe.**

**Neomajna
bodi zveza delavcev sveta!
Rdeči prapor
naj pred nami zavihra!**

Na Glavnem odboru Zveze Svobod in prosvetnih društev smo dobili novo besedilo znane delavske pesmi »Delavski pozdrav«.

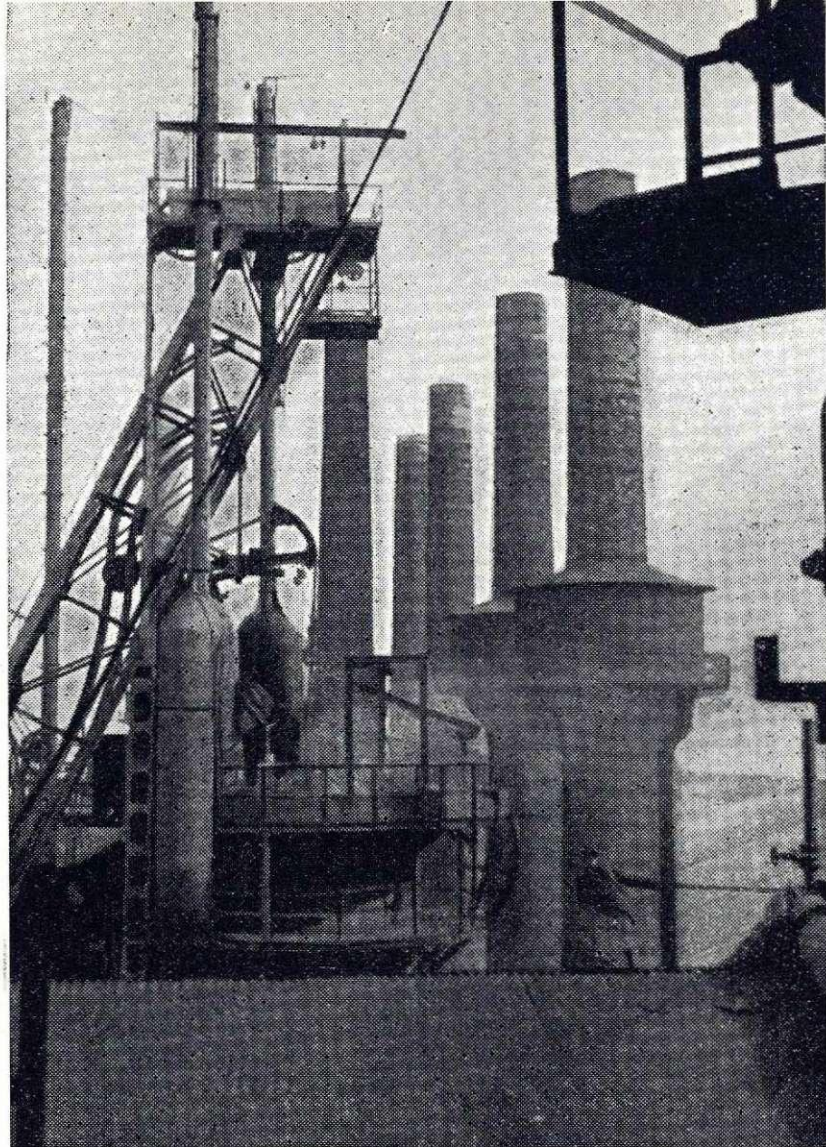
Ob jubilejnim letu *ZKJ*

Revolucionarno delavstvo na Jesenicah je krenilo na novo pot

Ce je jeseniško delavstvo — tisto, ki je bilo organizirano v socialistični kovinarski zvezi — v prvih letih prve svetovne vojne zaradi razočaranja nad strankami II. internacionale izgubljalo vero v boj za socializem, je po zmagoviti oktobrski revoluciji v Rusiji prenehalo biti malodušno in je s še večjo vero začelo verovati vanj, saj je pričakovalo, da se bodo sedaj zganile tudi stranke II. internacionale. Revolucionarnost evropskega proletariata in delovnega ljudstva se je odražala v številnih stavkah in vojaških uporih. Stavke in demonstracije, ki so zajele delavska področja v Franciji, Angliji, Nemčiji in v habsburškem cesarstvu, so odjeknile tudi med jeseniškim delavstvom, ki je bilo prav tako kakor drugod sito vojne in željno revolucionarnih sprememb. Vretje med jeseniškim delavstvom je že februarja 1918 preraslo v prvo demonstracijo. Prvič v zgodovini jeseniškega delavstva so takrat ustavili stroje in planili iz tovarne na ulico, kjer so na zborovanju demonstrativno zahtevali konec vojne, zahtevali kruha, mir in delavsko pravico. Prav tako so demonstrirale žene, ki so zahtevale zaplembo živil pri bogataših, trgovcih in vojnih dobičkarjih in ker so naletete na gluha ušesa, so rekvizicije opravile same. To se je še nekajkrat ponovilo. V takem uporniškem duhu je izzvenelo tudi praznovanje Prvega maja 1918 in s takim uporniškim duhom je jeseniško delavstvo pričakovalo propad stoletne avstroogrske monarhije novembra 1918. Čakalo je, da bo vodstvo jugoslovanske socialno demokratične stranke dalo signal za revolucijo. A zaman. V prevratnih dneh 1918. leta je slovenska socialna demokracija nadaljevala podobno politiko, kakor jo je pred prevratom avstrijska. Slovenska socialna demokracija se je povezala z buržoazijo v Narodnem svetu in v Narodni vladi, ki je zaradi revolucionarnega vrenja odposlala svoje predstavnike v Beograd s prošnjo, naj se Slovenija združi pod dinastijo Karadjordjevičev v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Stoletni sen najnaprednejših jugoslovanskih ljudi — zedinjenje jugoslovanskih narodov v enotno državo se je spremenil v zedinjenje jugoslovanske buržoazije. Tako je za delavstvo in delovno ljudstvo ostalo vse pri starem.

Tudi na Jesenicah se po prevratu ni ničesar spremenilo. Kapitalisti, ki so izkoriščali jeseniško delavstvo poprej, so ostali prav tako isti kakor oblastniki, ki so samo zamenjali avstrijske uniforme in nazive z novimi. Delavstvo s takim položajem ni moglo biti zadovoljno. Zato je, kakor drugod po novi državi, vrelo še naprej. Vodstvo slovenske socialne demokracije, od katerega je jeseniško članstvo zahtevalo drugačno politiko, se je izgovarjalo s pomirjevalnimi izjavami, češ da je treba počakati, »saj se bodo stvari uredile in da ima socialna demokracija vse možnosti, da pride na oblast s pomočjo volitev.«

S takimi izjavami se velika večina med 1400 socialistično organiziranimi jeseniškimi delavci, kar je pomenilo leta 1919 sedem osmin vsega delavstva pri KID, ni zadovoljila. Začela je vodstvu in njegovim eksponentom na Jesenicah odločno ugovarjati. Kljub temu pa je nasedla vodstvu in ohranila »enotnost« stranke, ki jo je le-to zahtevalo, ko je odklonilo sodelovanje na Kongresu zedinjenja, sklicanem na pobudo srbske socialno demokratične stranke od 20. do 23. aprila 1919 v Beogradu. Tega kongresa so se udeležile vse socialistične stranke in skupine, razen slovenske socialne demokracije, ki je vojna in takratno vrenje širom po Jugoslaviji ni ničesar naučilo.

Jeseniški dimniki

Foto Torkar

Po Kongresu zedinjenja, na katerem so se socialistične sile Jugoslavije združile v novi enotni stranki — v Socialistični delavski partiji (komunistov), so jeseniški levičarji spoznali, da so bili opeharjeni. Svoje nezadovoljstvo s socialno-demokratskim vodstvom v Sloveniji so javno izpovedali ob praznovanju 1. maja 1919, saj se je med gesli pojavilo tudi geslo, ki je zahtevalo diktaturo proletariata in socialistično ureditev države.

Praznovanje Prvega maja 1919, ki je bilo množično kakor še nikoli poprej, je na Jesenicah povečalo razdor med levico in socialdemokratskim vodstvom v Sloveniji ter njegovimi jeseniškimi eksponenti. Trenja na pogostih sestankih po 1. maju 1919 so govorila, da do popolnega preloma ni več daleč. In res, že junija 1919, ko so levičarji zahtevali, naj jeseniški socialisti zapuste kolesnice slovenske socialne demokracije in naj se pridružijo Socialistični delavski partiji Jugoslavije (komunistov), se je levica po ostri polemiki z desničarji odločila, da izstopi iz podružnice in ustanovi podružnico SDPJ(k). Od 1400 članov nekdanje podružnice se je pridružilo komunistom 900 članov.

Z ustanovitvijo osnovne organizacije SDPJ(k) na Jesenicah je revolucionarno delavstvo krenilo na novo pot. Njen prvi predsednik je bil Štefan Weiss, po rodu koroški Slovenec in star socialistični borec za delavske pravice. Za tajnika so izvolili Mirka Bahun, ki ga je potem zamenjal Ciril Košir, najagilnejši in najposobnejši takratni jeseniški komunist. Blagajniško funkcijo pa je opravljal France Ravnik. Tako se je razkol med levico in desnico v slovenski socialni demokraciji in vstop levice v SDPJ(k) v Sloveniji izvršil najprej na Jesenicah, in sicer še pred ustanovitvijo Socialistične delavske stranke Slovenije, ustanovljene leta 1920 iz levičarskih skupin v slovenskih rudarskih in industrijskih središčih. Ustanovnega kongresa te stranke so se poleg jeseniških, trboveljskih in ljubljanskih levičarjev udeležili tudi delegatje iz Maribora, Celja, Ptuja, kjer so bili levičarji v manjšini. Na kongresu so sklenili, da se Socialistična delavska stranka Slovenije vključi v Socialistično delavsko partijo Jugoslavije (komunistov), za katero so se revolucionarni delavci na Jesenicah odločili že junija 1919.

Skupina članov
SMRJ podružnice
Jesenice

Cene Ambrožič

PRVOMAJSKI SPOMINI

Ob letošnjem delavskem prazniku — 1. maju smo se obrnili s prošnjo na tov. Ambrožiča, da nam za našo revijo napiše nekaj svojih spominov. Tov. Ambrožič se je naši prošnji rade volje odzval in nam napisal oziroma prispeval naslednji sestavek:

Ne bo odveč, če takoj v uvodu napišem nekaj vrstic o prvih začetkih delavskega gibanja na Jesenicah. Začelo se je pravzaprav v letu 1903 do 1904. Takrat je na Javorniku izbruhnila prva stavka zaposlenih delavcev v valjarnah s pripombo, da ni bila naprej organizirana. Ob tej priliki so delavci postavili svoje zahteve takratnemu ravnatelju KID Luckmannu, ki pa jim je takole odgovoril: »Cokele nosite in žgance jejte, pa boste izhajali!«, potem pa je še dodal, »dokler se bo kadilo iz jeseniških dimnikov, ne dam niti pare.« To je bilo znamenje jeseniškemu proletariatu, da mora pomagati delavcem na Javorniku. Zgodilo se je, da se je prenehalo kaditi tudi iz jeseniških dimnikov. Delavstvo je bilo tokrat prvič v zgodovini solidarno. Stavka se je končala tako, da so si delavci priborili malenkostno povečanje prejemkov. Razumljivo je, da tudi oblasti niso mirovale. Orožnikom so bili trn v peti tisti delavci, ki so hodili od hiše do hiše in z nabiralnimi polami pobirali prispevke za stavkajoče. Vse se je dobro izteklo, kajti sodišče proti njim ni ostreje ukrepalo.

Po uspehu, ki so ga dosegli delavci s stavko, so začeli razmišljati o enotni organizaciji. Spoznali so, da brez dobre in enotne organizacije ne bodo veliko dosegli v svoji borbi proti kapitalističnim izkoriščevalcem. Tako so že v letu 1904 ustanovili svojo organizacijo, kjer so se vključili vsi brez razlike na svojo politično pripadnost, toda napredni delavci so kaj kmalu spoznali, da je novo ustanovljena organizacija bila pod vplivom klerikalnih ljudi, zato so ustanovili novo strokovno organizacijo, ki pa je bila organizirana na socialistični osnovi. Svoje prostore so imeli v današnjem delavskem domu pri Jeleni. Prvi predsedniki te strokovne organizacije so bili tovariši: Stare, Ogris, Gabrijel, Žnidar in Mulej. Napredno delavstvo na Jesenicah se je moralo boriti

za svoje pravice tudi med prvo svetovno vojno, vendar pod zelo težkimi pogoji. Marsikaterega delavca so zaprli, nato pa mobilizirali.

V mislih imam tudi praznovanje 1. maja. Zborovati in praznovati smo morali svoj praznik na raznih krajih, največkrat v prosti naravi. Zelo pogosto smo odhajali na Poljane, ob takih prilikah pa so nam orožniki nasilno odvzemali rdeče kravate, prizanesli pa niso tudi ženam, brcali so jih ter jim na surov način trgali rdeče rute raz glav. Nikoli ne bom pozabil 1. maja leta 1927. Takrat so mobilizirali orožnike celotnega radovljiškega okrožja. Orožniki so napadli delavce z golimi bajoneti. Nekaj delavcev so zaprli in to je bil baje tudi zadnji 1. maj, ki so ga jeseniški in javorniški delavci lahko javno praznovali.

V letih 1921—22 smo dobili dve organizaciji. Ustanovljena je bila nezavisna strokovna in politična organizacija, imenovali smo jo tudi komunistična. To so bili levičarji. Na drugi strani pa desničarji. Predstavniki nezavisne organizacije so bili tovariši: Ferčej Matevž, Mulej Janez in Weis Stefan. Leta 1923 do 1924 so delovanje te organizacije prepovedali in ji odvzeli prostore v delavskem domu pri Jeleni. Člani te organizacije so se morali sestajati na svoje sestanke in zborovanja v raznih gostilnah ali pa pod milim nebom. Glavni zaupnik tov. Ravnik Franc, ki je bil tudi tajnik te stranke, je svoje delo opravljal kar v svojem stanovanju. V nepozabnem spominu mi bodo ostale tudi občinske volitve v letu 1925. Delavstvo je odšlo spontano na volišča. Za takratnega župana so izvolili tov. Antona Žnidarja, vendar mu usoda ni bila naklonjena, da bi zasedel mesto za županovo mizo. Nasprotnikom — klerikalcem ni šlo v račun, da bi imeli socialisti za župana, zato so na diktatorski način postavili za regenta jeseniške občine čevljarskega mojstra Tineta Cerneta. Nezavisna komunistična organizacija je bila razpuščena v letu 1929 do 1930. Po razpustu omenjene organizacije se je delavstvo zopet enotno organiziralo v organizaciji SMRJ. Ta organizacija je delovala vse do leta 1941, to je do začetka druge svetovne vojne.

O ilegalnem prevzemu naše tovarne pred 15 leti

O Obranci je bilo v »Železarju« že veliko napisanega. Znano je, da je bila na tem mestu prva borba jeseniških oziroma gorenjskih partizanov z okupatorji, ob tej priliki sta darovala svoji življenji tudi prva partizanska borca Viktor Arzenšek in Ferdo Koren. Aktivisti Osvobodilne fronte iz jeseniškega okrožja pa Obranco poznajo tudi iz prejšnjih let. Malo pa je ljudi, ki vedo, da je bila na tem zgodovinskem mestu pred 15. leti ustanovljena »**Delavska enotnost**«. Ustanovljena je bila v maju 1944 in to iz samih zanesljivih aktivistov OF. Zaradi stroge tajnosti je bila organizirana v obliki trojk (sekretar in še dva člana). Na Obranci je bilo organiziranih 10 trojk, ki sta jih organizirala Jelen Aleš in Gašperin Mitja.

Osvobodilna fronta je bila takrat močna politična organizacija, njeni člani pa so bili poštenei rodoljubi z železarskih Jesenic in okolice. V tistem času je OF vodil sekretar TF Gašper. Spričo hitrega razvoja dogodkov in zaradi tega, ker je bilo število aktivnih članov OF iz dneva v dan večje, je nastala potreba, da se pri OF ustanovi novo telo oziroma organ z nalogo, da člani delujejo izključno med zaposlenimi delavci v jeseniški Železarni. Naloga aktivistov je bila, da med jeseniškimi železarji pridobivajo člane za »**Delavsko enotnost**«, ki je bila predhodnik naše sindikalne organizacije. Poleg tega so aktivisti OF kljub najtežjim pogojem zbirali prostovoljce za odhod v partizane.

Vendar to še ni vse. Aktivisti OF so se z veliko vnemo lotili dela pri vnovčevanju ljudskega posojila — denarne vrednote, ki jih je izdelal vrhovni štab NOV.

Da bi bila proizvodnja v korist Nemcev čim manjša, je bilo treba izvesti več sabotažnih akcij. Tudi to niso bile lahke naloge, če upoštevamo dejstvo, da so bili v tistem času okupatorji v premoči.

Naloga aktivistov je bila, da so dopisovali v partizanski dnevnik »**Slovenski poročevalec**« ter druge časopise, ki so izhajali ilegalno in so jih tiskali v partizanski tehniki. S pomočjo teh listov so aktivisti razkrinkavali namene okupatorjev ter domačih izdajalcev, ki so na slehernem koraku zasledovali in izdajali napredno misleče ljudi.

Med težja opravila članov OF sodi tudi raznašanje ilegalne literature med delavstvom. To delo je bilo dokaj nevarno, kajti Nemci so naše ljudi na poti v službo zelo pogosto preiskali, prav posebno pa še ob vstopu v tovarno. Razumljivo je, da je bilo v Železarni tudi precej takšnih ljudi, ki so bili kaj hitro pripravljeni izdati gestapu sleherno malenkost. Večkrat smo pustili v stranišču kakšen letak ali list, popisan s protifašistično vsebino, nato pa smo opazovali ponašanje nezanesljivih in strahopetnih ljudi.

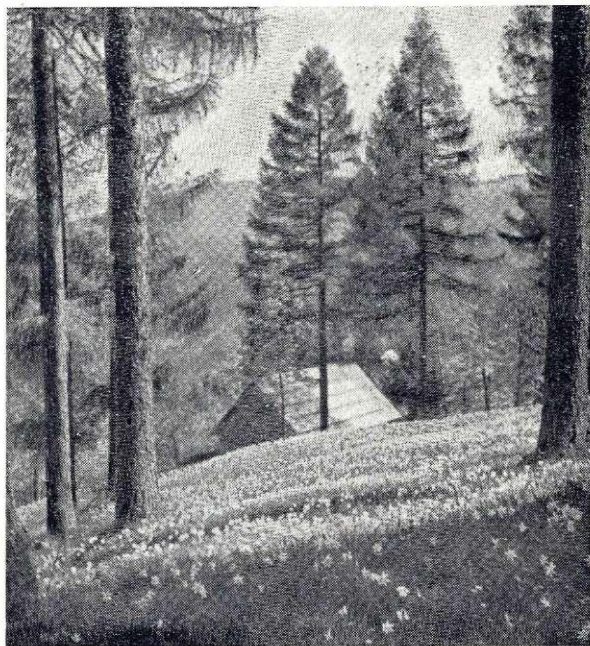
Naloga Delavske enotnosti je bila tudi, da prevzame vso odgovornost glede Železarne tudi po osvo-

boditvi. Z ustanovitvijo Delavske enotnosti so bili storjeni prvi začetki za ustanovitev sindikalne organizacije in delavske samouprave. V tem letu praznujemo 90-letnico Železarne Jesenice in 15. obletnico ustanovitve socialističnih sindikatov (1944). Želja se nam je izpolnila naslednje leto, ko je Delavska enotnost dne 4. maja 1945 ilegalno prevzela podjetje v upravljanje. Gospodarska organizacija pri NOV je tistega dne poklicala na posvet takratne vodje obratov v Železarni. Sestanek je bil na Poljanah v gostilni Rozman, po domače pri Satanu. Sestanek sta vodila načelnik gospodarske Jelenc Aleš in politkomisar Božo. Za ilegalno upravo pa so bili navzoči: Žurman Franc, Genussi Vinko in jaz, ostalih imen se pa ne spominjam več.

Sklepi zgodovinskega posveta na Poljanah pa so bili naslednji:

1. Določenim poverjenikom je treba izročiti obrate v takojšnjo upravo;
2. sleherna morebitna sabotažna akcija se od tega dne dalje kaznuje s smrtno kaznijo;
3. vsi vojni obvezniki se morajo javiti dne 5. maja 1945 na mobilizacijski vojaški komandi na Poljanah, ne glede na to, kakšno dolžnost nekdo opravlja v tovarni;
4. imenovani so bili naslednji člani začasne uprave v Železarni:

Foto Slavko Smolej

Zap. št.	Priimek in ime člana	Odgovoren za obrat
1.	Klinar Franc	Personalni oddelek
2.	Metzger Franc	Plavž
3.	Tišov Alojz	Martinarna
4.	Ing. Konstantin Rebek	Martinarna (str. vodja)
5.	Hafner Jernej	Martinarna
6.	Stržinar Leopold	Martinarna
7.	Genusi Vinko	Gradbeni oddelek
8.	Kobentar Albin	Ekonomat
9.	Dovjak Franc	Elektrodelavnica
10.	Brun Štefan	Predelovalni obrati
11.	Finžgar Janez	Žebljarna
12.	Žurman Franc	Konstruktorska delav.
13.	Ulčar Franc	Konstruktorska delav.
14.	Tuma Franc	Prometni oddelek
15.	Vergelj Rok	Livarna
16.	Stana Janko	Šamotarna

Poleg navedenih tovarišev so bili v začasni upravi tudi aktivisti z Javornika, ki so prav tako odgovarjali za posamezne obrate. Že pred prevzemom Železarne nam je bilo naročeno, da moramo biti pripravljeni na vse, kajti okupator je imel v tistih dneh razmeščenih precej vojaških sil, ki so se umikale iz južnih krajev. Nalogo smo imeli, da se izognemo vsem morebitnim incidentom, kajti tako bi povzročili še večje žrtve. Nekateri ljudje so izkoristili priliko in v podjetju brez dovoljenja začasne oziroma ilegalne uprave odnašali razni material. Ilegalna uprava je napravila konec takemu odnosu do ljudske imovine in zapečatila prostore bivše uprave ter skladišč. Preden je zapustil tovarno bivši direktor dr. Klinar in odšel na mobilizacijsko mesto na Poljane, je izročil ključke tov. Genusiju ob navzočnosti podpoveljnika gasilske čete.

V tistih dneh, ko so naši aktivisti ilegalno prevzemali tovarno, so se v posameznih obratih in tudi izven Železarne širile govorice, češ da bodo novi gospodarji odstranili vse strokovnjake (inženirje). Takšnim neosnovanim govoricam so nasedali celo nekateri naši delavci, toda aktivisti Delavske enotnosti smo bili takoj na mestu in razkrinkali neresnične vesti o odstranitvi strokovnjakov z njihovih položajev, saj smo vedeli, da takšne neresnične vesti lahko škodujejo ne pa koristijo. Začasna, to je ilegalna uprava je imela nalogo, da takoj omogoči začetek normalnega obratovanja v obratih Železarne Jesenice. Člani začasne uprave so bili v tovarni tudi po 16 ur dnevno, sestajali pa so se v prostorih sedanjega OTK. V tem prostoru so bile organizirane tudi prve partijske celice v naši tovarni. Prvo celico (Plavž, Martinarna, Žična valjarna in Predelovalni obrati) je vodil tov. Tišov Alojz, drugo partijsko celico (glavna pisarna, Žebljarna, Promet, Šamotarna, Cevarna ter Jeklovlek in Elektrooddelek) je vodil tov. Goeheli Rudolf.

Slovo okupatorja od naših krajev je bilo kaj težko. Nemci kar verjeti niso mogli, da je njihovega gospodovanja nad našimi kraji konec. Eden od nemških oficirjev je bil še vedno prepričan v zmago Tretjega Reicha in je bi v svojem poslednjem navdu-

Žičar pri delu

Foto Mikelj

šenju pripravljen spremeniti Železarske Jesenice in okolico v eno samo grobljo in to s pomočjo težkega orožja. Toda njegova namera ni uspela, saj je ravno v tem času prodrli s svojo proletarsko brigado general lajtnant Peter Drapšin. Slovenske partizanske edinice so se takrat borile na Primorskem, v naših krajih pa partizanski borci niso imeli težkega orožja, zato je bila pomoč proletarske brigade pod vodstvom generala Drapšina pravočasna in dobrodošla. Proletarska brigada je kmalu opravila z okupatorji, general Drapšin pa je prvi pozdravil jeseniške železarje na množičnem zborovanju pred gasilskim domom. To se je zgodilo dne 7. maja 1945, to je dva dni pred dokončno zmago nad okupatorjem. General Peter Drapšin je delavce v jeseniški tovarni pozval, naj z veseljem in z voljo primejo za delo, zavedajoč se, da njihovi naporji ne bodo zaman.

Ilegalna in začasna uprava je vodila podjetje dober mesec dni. Člani te uprave so skrbeli za to, da je bilo na razpolago dovolj potrebne delovne sile za začetek obratovanja, to vprašanje pa je začasna uprava reševala skupno s komando mesta Jesenice in slovenskimi partizanskimi edinicami, ki so se namestile v našem kraju. Začasna uprava je svoje delo in naloge uspešno opravila, vodstvo podjetja pa je zatem prevzela nova uprava pod vodstvom glavnega direktorja dr. Mihe Potočnika in tehničnega direktorja ing. Viktorja Kotnika. Nova uprava je prevzela poslovanje od začasne ilegalne uprave v zgornjih prostorih Kazine.

Teh nekaj vrstic sem zapisal zato, da na pomembni zgodovinski dogodek o ilegalnem prevzemu tovarne ne bi pozabili. Prav je, da se tudi poznejši rodovi spominjajo, kako je bilo na Jesenicah tiste dni, ko je bila pred vrati težko pričakovana in s krvjo priborjena svoboda.

Tišov Alojz

Žandarji niso uspeli

Že v drugi polovici leta 1933 so bili v ospredju razgovori med predstavniki KID in zastopniki strokovnih organizacij. Pripravljali so osnutek nove kolektivne pogodbe. Po večkratnih prekinitvah in burnih dogodkih, so bile v aprilu mesecu leta 1934 zaključene priprave za dokončno sestavo kolektivne pogodbe, osnutek je bilo treba predložiti v podpis. Tik pred 1. majem je bilo treba napraviti samo še nekaj manjših korektur, zato so zastopniki strokovnih organizacij pobiteli s svojimi predlogi, kajti njihova želja je bila, da bi delavstvu za delavski praznik 1. maj že predložili novo kolektivno pogodbo. Razumljivo je, da so strokovne organizacije želele, da bi bil delavski praznik 1. maj to leto kar najbolj dostojno praznovan. To željo so seveda oblastni organi namenoma prezrli in zato so zavlačevali s podpisom kolektivne pogodbe.

Strokovna organizacija SMRJ je pripravila ustrezen program za praznovanje 1. maja. Program je bilo treba v skladu z obstoječimi predpisi prijaviti sreskemu načelstvu v Radovljici. V programu prvomajske proslave je bilo predvideno, da bo na sam praznik zjutraj ob štirih budnica, pri kateri bodo sodelovale vse tri godbe na pihala. Sprevod, na čelu z godbami, naj bi se pomikal po vseh mestnih ulicah, godbe pa bi igrale koračnice brez prestanka. Dopoldne ob 10. uri naj bi bil na vrtu Delavskega doma pri Jeleni promenadni koncert Kovinarske godbe in pevskega zbora Jeseniške Svobode. Popoldne pa naj bi preživeli na Poljanah. Seveda na vloženo prijavo organizacije SMRJ ni prejela odgovora, zato sta predsednik in tajnik te organizacije osebno posredovala na merodajnem mestu v Radovljici.

Tov. Čelesniku in Tomanu je dr. Vrečar takole odgovoril: »Lahko bi dovolil takšno proslavo, če bi bil to navaden delovni dan, toda za izdajanje dovoljenj za 1. maj pa nisem pooblaščen. To lahko napravi samo Banska uprava v Ljubljani.« Iz Radovljice sta se oba zastopnika odpeljala naprej v Ljubljano, kjer sta več ur iskala podbana Pirkmajerja. Našla sta ga šele ob večernih urah na Kreditnem zavodu. Po daljšem prerekanju je končno dovolil, da smejo vse tri godbe sodelovati pri budnici, vendar s pripombo, da ostali delavci ne smejo sodelovati v sprevodu. Glede koncerta Kovinarske godbe in pevskega zbora pa naj bi mu za ustrezno dovoljenje še enkrat telefonirali. Dovoljenje bi izdal šele potem, ko bi se

prepričal, kako je bilo z budnico, medtem ko o izletu na Poljane ni hotel ničesar slišati. Dodal je še, da so mu takšni izleti dobro poznani, saj ne predstavljajo nič drugega kakor navadne komunistične shode.

Oba predstavnika SMRJ sta se vrnila na Jesenice z večernim vlakom, nato pa je bila seja ožjih odborov vseh treh organizacij. Ob tej priliki je bilo sklenjeno, da se budnico organizira kljub že omenjenim pogojem. Takoj so obvestili o tej zadevi tudi policijskega komisarja Čermaka. Predstavnikom strokovnih organizacij se je še enkrat nudila možnost, da so se lahko prepričali o dvoličnosti takratnih politično-policijskih oblasti.

1. maj 1934. Kmalu po tretji uri zjutraj so se že začeli zbirati godbeniki vseh treh godb in zaupniki strokovnih organizacij, z namenom, da organizirajo budnico. Pripravljani pa so bili tudi pri žandarju Kovaču. Ko je na poslopju glavne pisarne odbila ura štiri in je kapelnik Kovinarske godbe Janez Malenšek dal znak za odhod, so zagledali pred »Rdečim konzumom« kordon 40 žandarjev pod vodstvom podporočnika iz Kranja in asistence jeseniškega komandirja.

»Stojte, naprej ne morete! Takoj se razidite!« takšno je bilo povelje. Zopet smo se začeli prerekati, hoteli smo jim pojasniti, da imamo ustrezno dovoljenje od podbana Pirkmajerja. Toda žandarji so bili trmasti in nepopustljivi. Predsednik organizacije SMRJ je telefonično poklical sreskega načelnika v Radovljici in mu pojasnil položaj. K telefonu je moral tudi podporočnik in vodja žandarmerijskega kordona. Le-ta je sreskemu načelniku takole odgovoril: »Ne poznam nobenega načelnika, danes sem tu jaz bog bogova.« Delavstvo pa ni poslušalo povelja žandarmerijskega komandirja. Iz gostilne so začeli prinašati stole in se posedati pred Delavskim domom. Godbe pa so igrale koračnice in revolucionarne pesmi kar v gostilni pri odprtih oknih. Tudi posredovanje pri Pirkmajerju ni uspelo. Kar po telefonu je sporočil, da koncerta ne dovoli, ker se delavci že celo jutro prerekajo z žandarji. Po 11. uri so žandarji začeli odhajati izpred Delavskega doma, misleč, da so svojo nalogo dobro in dokraja opravili. Toda delavci so bili drugačnega mnenja. Začeli so se šele pripravljati za odhod na Poljane, kajti tega dne je bilo krasno pomladansko vreme. Ljudje so se veselili, vriskali, plesali in peli. Dopoldansko razočaranje so hoteli nadomestiti s popoldanskim veseljem, kljub temu da so se zbrali na Poljanah tudi žandarji - večni zalezovalci delavcev.

Po prazniku so delavski zaupniki spoznali, kako kruto so bili prevarani, zato so ponovno sklenili: »Nobenega popuščanja proti kapitalistom in buržoazni oblasti.« Sklenili so namesto propadle prvomajske proslave organizirati drugo še močnejšo. In res v mesecu juniju so se s posebnim vlakom pripeljali na Jesenice tovariši iz Saturnusa v Ljubljani. Jese-

UMRLA JE VERDNIKOVA MAMA

V soboto, dne 18. aprila 1959 je za vedno prenehalo utripati srce Verdnikovi mami z Jesenic. Umrla je v starosti 78 let. Verdnikovo mamo smo prištevali med napredne delavske žene. Vzgojila je pet otrok, odločnih borcev za svobodo. Zaradi revolucionarne dejavnosti med drugo svetovno vojno je bila izseljena v Nemčijo, toda njeni sinovi in hčere so kljub temu požrtvovalno sodelovali v narodnoosvobodilni borbi. Njen najmlajši sin Matija Verdnik-Tomaž je bil za svoje zasluge v NOB na Koroškem imenovan za narodnega heroja.

Slava njenemu spominu!

niški kovinarji so jih na železniški postaji pričakovali z godbo ter rdečimi zastavami. Po pozdravnem nagovoru se je pomikal po glavni cesti proti Delavskemu domu velik sprevoz (slika iz tega sprevoza je bila že objavljena v Železariju, na njej je dobro viden prvoborec Jerala Franc, ki v sredini nosi rdečo zastavo). Sprejema se je udeležila velika množica Jeseničanov. Komandir žandarmerijske postaje je pa gledal sprevoz pred Lekarno. Dejal je: »To je njihovo maščevanje za prvomajsko proslavo!« Po uspelem izletu kovinarjev iz Saturnusa na Jesenicah, so naši zaupniki delali naprej. Neko sredo so nas lovili po Jesenicah žandarji. Nihče ni vedel, za kaj gre. Strpali so nas na žandarmerijsko postajo k »Rajmontu«. Velika večja je bila premajhna, razporedili pa so nas tako, da se nismo mogli med seboj pogovarjati. Ko so me pripeljali na žandarmerijsko postajo, sem videl tam že same znane obraze. Med drugim tudi naslednje tovariše: Janeza Celesnika, Janeza Malenška, Franca Jerala, brata Albina in Gustelja Vistra, Martina Šetinca, Albina Pibernika, Franca Ravnika, Vencelja Perka, Jožeta Celesnika, bratje Polde, Jože in Viktorja Stražisarja, Lojzeta Vilmana in druge. Kljub strogi konspiraciji pa smo že po drugem zaslišanju vedeli, da gre za nedavni 1. maj. Končni rezultat zasliševanja pa je bil na naše presenečenje zanimiv in kaj takega nismo pričakovali. Komandir žandarmerijske postaje je čez 14 dni izginil kakor kofra z Jesenic, že omenjenega podporočnika, ki je 1. maja zjutraj poveljeval svojemu kordonu, pa so po službeni dolžnosti premestili v Makedonijo. Tako je jeseniški proletarijat dobil vsaj delno zadoščenje za okrnjeno prvomajsko proslavo.

T. F.

Na 11. rednem zasedanju je DS sprejel zaključni račun za leto 1959

Dne 24. 3. 1959 se je sestal Delavski svet naše Železarne na 11. redno zasedanje. Na dnevnem redu tega važnega zasedanja je bilo le malo točk, vendar so bile zelo pomembne. Tega dne je DS razpravljal o poslovnem poročilu za leto 1958, razpravljal je o pravilih organizacije in poslovanja počitniškega doma v Crikvenici in še o nekaterih drugih zadevah.

Od vseh točk dnevnega reda je bila najbolj važna tista točka, ko je DS razpravljal o poslovnem poročilu za leto 1958. Bilančna vrednost je bila na dan 31. 12. 1958 39.053.137.000 in je v odnosu na isti datum leta 1957 povečana za 4 %.

Vrednost prodanega blaga je v letu 1958 znašala 29.242.000.000 din in je presežena za 7,5 % v odnosu na družbeni načrt prodaje v istem letu. Če pa primerjamo ustvarjeno prodajo v letu 1958 s prodajo v letu 1957, dobimo v letu 1958 povečanje prodaje za celih 10,4 %. Seveda moramo pri tem povečanju prodaje odnosno vrednosti prodanega blaga upoštevati tudi količinsko povečanje proizvedenega blaga in nekaj tudi zaradi povečanja cen našemu blagu. Čeprav smo v letu 1958 proizvedli in prodali 212.412 ton blaga napram 202.275 tonam v l. 1957, kar iznosi 0,6 % povečanje in so naše cene povečane za 0,8 %, smo vseeno ustvarili večjo vrednost prodanega blaga za celih 9 %. Da je do tega povečanja lahko prišlo, je vsekakor zasluga kolektiva, ker nam le izboljšanje kvalitetnega asortimana lahko da takšne rezultate.

Kakor smo lahko na ta rezultat, ki je plod truda in neprimerne zalaganja celotnega kolektiva, ponosni, smo manj lahko ponosni na rezultate, ki jih dobimo pri stroških proizvodnje. Stroški proizvodnje so v letu 1958 prilično porasli, če jih primerjamo z letom 1957. Samo stroški upravnoprodajne režije so se napram letu 1957 povečali za 456 milijonov dinarjev. Čeprav so ti stroški opravičljivi in kolektiv ni mogel mnogo vplivati na to, da se je zmanjšalo, vendar se lahko najde tudi ona mesta, na katera bi kolektiv lahko vplival. Če vzamemo za primer samo stroške, ki dodatno bremenijo naše podjetje za bolezensko odsotnost (bolovanje do 7 dni in dodatno socialno zavarovanje), vidimo, da je vsota 56.300.000 din za naše podjetje občutno prenizka. Prav tako so letos tudi zelo porasli stroški za prevoz delavcev na delo in z dela, saj so se stroški povečali za celih 21.380.000 din.

Na splošno bi bila analiza stroškov proizvodnje zanimiva in bi zahtevala samostojne razprave. Moramo priznati, da je pri nas borba za štednjo še

PROIZVODNJA V MARCU

V marcu je bila v obratih naše Železarne dosežena naslednja količinska in blagovna proizvodnja:

Obrat	Proizvodnja	
	skupna %	blagovna %
Plavž	56,9	
Martinarna	96,5	
Elektro peč	116,6	
Težka proga	113,3	168,1
Lahke proge	188,5	153,1
Žična valjarna	114,3	195,0
Valjarna 2400	137,2	135,8
Valjarna 1300	101,3	101,3
Jeklovlek	105,0	105,9
Hladna valjarna	103,7	103,7
Žičarna	101,2	101,0
Vzmeti	110,7	110,7
Žebliji	109,9	109,9
Bodeča žica	103,3	103,3
Cevarna	107,5	107,5
Elektrodni oddelek	104,4	104,4
Siva livarna	115,0	
Jeklo livarna	192,8	
Opekarna	107,3	217,1
Železarna skupaj	101,0	119,8

Cvetoča pomlad

Foto Torkar

premalo razvita, da ima naš kolektiv še ogromnih rezerv, kjer bi se stroški proizvodnje lahko zmanjšali in to občutno. Samo borba za boljšo kvaliteto naših proizvodov, za bolji izplen in čim manjši izmeček bi neprimerno dala ogromnih rezultatov.

Kolektiv je lahko ponosen na rezultate, ki kažejo, da smo zmanjšali naše stroške. Dosledno izvajanje ukrepov v zvezi s pismom CK ZKJ je zmanjšalo vožnje z osebnimi avtomobili za celih 38 %. Za reprezentanco je porabljenih le 45 % od stroškov v letu 1957 in potni stroški so zmanjšani za 8 %. Samo dosledno izvajanje ukrepov in pa stalna kontrola delavskega samoupravljanja so nam omogočila da dosežemo tako lepe rezultate.

Če pa sedaj primerjamo celotne stroške in celotne dohodka podjetja in od dohodkov podjetja odštejemo stroške, dobimo doseženi dohodek, ki znaša 8.478.810.229. Ta dohodek moramo deliti med družbo (zvezo, republiko, okrajnim ljudskim odborom in občino) in kolektivom. Ta delitev je neobhodna, saj je tovarna last družbe, našemu kolektivu pa je dana le v upravljanje. Delitev je naslednja:

Zvezni davek na dobiček	4.250.657.368.—
Prispevek OLO in ObLO	425.643.644.—
Za izredno povišanje oseb. dohodka	35.015.159.—
Za kritje osebnih prejemkov	2.811.959.446.—
Rezervni sklad podjetja	170.906.936.—
Prispevek v skupni rezervni sklad industrije in rudarstva	7.846.276.—
Za sklade	776.781.300.—

Finančno ekonomska komisija DS je ugotovila, da je takšna delitev pravilna, posebno je pravilna kar se tiče osebnih dohodkov kolektiva. Z vsoto, ki je odredjena za kritje osebnih prejemkov kolektiva, je soglasno s sklepom DS zagotovljeno izplačilo osebnih prejemkov po tarifnem pravilniku, po normi, po premijah in tudi izplačilo presežka nad tarifnimi po-

stavkami v višini 200 %. Opravičenost te delitve potrjuje dejstvo, da je presežek višjih stroškov, ki so nastali v proizvodnji v letu 1958 v višini 798 milijonov 801.000 v celoti prevzel na svoja ramena kolektiv. Na drugi strani pa so naše cene plafonirane in kolektiv ni dosegel povečane vrednosti blaga s povečanjem cen, pač pa za boljši kvalitetni asortiman.

Ker je DS smatral, da je delitev pravilna, je po izkazanem dohodku in sprejeti delitvi sklenil, da se sprejme poslovno poročilo uprave za leto 1958. Nadalje je DS sklenil, da se izplača še neizplačani presežek nad tarifnimi postavkami v višini 50 % na podlagi izračuna 208 ur in 32 nadur. Izplača se tudi zadržani del individualnih premij v višini 6.700.000 ter zadržani del grupnih premij v višini 11.600.000 dinarjev.

Ti sklepi DS so se že izvedli in so kolektivu odnosno upravičenim delavcem do 11. 4. t. l. izplačane zadržane individualne premije ter presežek 50 % nad tarifnimi postavkami.

V poslovnem poročilu je DS ugotovil, da je pri neposlovnih izdatkih in dohodkih zelo visok izdatek na račun stonjin, saj ta vsota znaša celih 64.418.000 dinarjev. Prav tako je visok izdatek na račun taks za tožbe, ki znaša 2.900.000 in pa zamudne obresti, ki jih je naše podjetje izplačalo v višini 20.889.000.

Vsoto od 776.781.300, ki je pri delitvi dohodka bila odredjena za sklade podjetja je DS razdelil sledeče:

V sklad splošne porabe, kamor spadajo obveznosti napram komunalnemu oddelku DUR itd., članarine društvom, novatorske rente, dotacije raznim društvom, strokovna in splošna vzgoja, praznovanje in podobno	180.275.330.—
Za družbeni standard	280.000.000.—
Za investicije	250.000.000.—
Za investicije družbenega standarda v podjetju (kantine, higijene in podobno)	66.505.970.—

V zvezi s to delitvijo je DS posebno poudaril investicije za družbeni standard v podjetju ter sklenil:

DS zahteva, da se sredstva v višini 66.505.970 dinarjev za investicije družbenega standarda v podjetju (kantine, higijene in podobno) neodložljivo porabijo v toku letošnjega leta in se jim daje prioriteto pred drugimi deli.

Tudi na tem zasedanju DS je bilo govora o amortizaciji, ki je z ozirom na iztrošenost podjetja in nizke stopnje amortizacije za podjetje izredno neugodna in bo lahko v prihodnjem letu postala kritična. Da bi se to vprašanje čimprej rešilo, je DS sprejel sklep:

Zadolžijo se predsednik DS in UO ter glavni direktor, da celokupno problematiko amortizacije za zamenjavo z ozirom na dotrajanost našega podjetja in nizke stopnje amortizacije iznesejo najprej na Republiškem izvršnem svetu, potem pa še na Zveznem ter v imenu DS zahtevajo, da se vprašanje amortizacije za naše podjetje čimprej reši.

Še enkrat o dopolnilnem proračunskem prispevku

Zadnje razprave na zborih volivcev v jeseniški komununi so potekale največ v smeri dopolnilnega proračunskega prispevka iz osebnih dohodkov delavcev. To je popolnoma razumljivo, ker gre v tem primeru še za naknadne dajatve iz osebnih dohodkov v korist negospodarskih investicij občine. Naši ljudje so pri takih vprašanjih še vedno zelo občutljivi — kar je razumljivo — kadar se zahteva neke dodatne davščine. Posebno takrat taka občutljivost prehaja v odpor in v splošno negodovanje, če se ne ve točno komu naj služi takšna obdavčitev, za kakšne potrebe in v opravičenost namenov. Jeseniški proletarijat je bil in bo ostal tudi v bodoče vedno pripravljen pomagati reševati probleme ampak zahteva, da se mu vedno natoči čistega vina, da se mu pove, kam in za katere svrhe daje svoj zaslužek. Popolnoma razumljivo je, da je dopolnilni proračunski prispevek, ki ga je sedaj občinski zbor in zbor proizvajalcev predpisal, povzročil na terenu negodovanje zato, ker nismo bili popolnoma na to pripravljeni, niti ni bil pojasnjen pravi pomen tega prispevka.

V čem je beseda?

Z zakonom o proračunskem prispevku iz osebnega dohodka delavcev (Uradni list FLRJ, št. 52-647 od leta 1957) je določeno, da občinski ljudski odbor lahko predpiše za posamezne gospodarske organizacije še dopolnilni proračunski prispevek do višine 10 % na osnovi rednega proračunskega prispevka iz osebnega dohodka. Zaradi nepravilnega tolmačenja na terenu so nekateri mislili, da to pomeni že 10 % od neto plač. Med tem ko to znaša, če računamo 10 % na redni proračunski prispevek le ca. 1,8 % na neto zaslužek.

Rekli smo, da občinski ljudski odbor lahko predpiše po tej uredbi dopolnilni proračunski prispevek do 10 %, vendar to ne pomeni, da se mora predpisati ravno 10 % in za vse gospodarske organizacije enako. Cilj uredbe ni v tem. Uredba, ki govori o tem prispevku, daje le možnost zboru proizvajalcev, da on lahko s pomočjo teh predpisov regulira obdavčitev v tistih gospodarskih organizacijah v katerih so bili izplačani mesečni zaslužki razmeroma visoko, neupravičeno v odnosu na pravilno gospodarjenje v podjetjih. Torej s tem dodatnim prispevkom je zakonsko postavljeno kot neke vrste regulacija zaradi ponekod previsoko in neupravičeno izplačanih prejemkov.

Vendar pa v celoti občinski zbor in zbor proizvajalcev se pri odločanju tega prispevka nista držala smisla te uredbe, ampak se je že iz višjih forumov postavil in predvidel ta dopolnilni prispevek kot neko kritje za negospodarske investicije v občini, to je za izgradnjo prepotrebnih javnih komunalnih objektov. Tako je občinski ljudski odbor Jesenice že v lanskem letu predpisal ta dopolnilni proračunski prispevek za vse gospodarske organizacije v višini 10 %. Napaka je bila storjena že v lanskem letu in to v tem, da niso o tem prispevku dali svoje mnenje zbori volivcev, delavski sveti, o vsem tem se ni govorilo v kolektivih. Ko je bil predpisan ta prispevek so nekatere gospodarske organizacije napravile drugo napako, da so ga enostavno izplačevale občini iz celotne mase dohodkov, ne pa odtirgovale direktno iz osebnih

dohodkov — prejemkov delavcev, kakor je z uredbo predvideno. Tak način izplačevanja seveda ni zainteresiral delavstvo, koliko se je izplačalo, v katere namene in zakaj se je moralo plačati. V tistih gospodarskih organizacijah, kjer se je ta prispevek plačeval z odtegljajem pri mesečnih dohodkih delavcev, se je seveda postavljalo vprašanje tega prispevka. Zatorej je že v lanskem letu tretji plenum republiškega sveta Zveze sindikatov za Slovenijo analiziral predpisovanje dopolnilnega prispevka in ostro kritiziral tiste zbore proizvajalcev občinskih ljudskih odborov, ki so mimo delovnih kolektivov avtomatsko predpisali ta prispevek.

V letošnjem proračunu občinskega ljudskega odbora Jesenice, ko se je razpravljalo o družbenem planu je bil ta dopolnilni proračunski prispevek v višini okoli 40 milijonov že vnešen v proračun negospodarskih investicij kot fiksna postavka. Da se ne bi ponovil primer od lanskega leta, ko sta zbor predpisala brez vednosti volivcev ta prispevek, je občinski sindikalni svet postavil to vprašanje na dnevni red na 3. plenumu. Na tem plenumu so bila ugotovljena že zgoraj omenjena izmaličenja te uredbe, ter je postavil plenum glede dopolnilnega proračunskega prispevka nekatera stališča, kot na primer:

1. Plenum zastopa stališče naj uredba o dopolnilnem proračunskem prispevku služi svojemu namenu, to je kot regulator pravičnega obdavčenja, previsoko in neopravičeno izplačanih plač tam, kjer bo to dokazano. Ne more pa uredba služiti kot avtomatsko in linearno obdavčenje vseh gospodarskih organizacij.

Na sliki nova stavba trgovskega podjetja »Zarja« na Jesenicah
Foto Marjan Stare

2. Kolikor pa uredba vsled objektivnih potreb v gospodarskih investicijah pri občini ne more služiti kot regulator, ampak le dopolnilni prispevek za potrebe komunalnih objektov, potem plenum vztraja, da morajo ta prispevek plačati vsi tisti, ki so v delovnem razmerju in ki te komunalne usluge koristijo.

3. Plenum občinskega sindikalnega sveta je kritično obravnaval ta prispevek, izvirajoč iz dejstva, da takšna dopolnilna obdavčenja povzročajo pri delovnih kolektivih negotovanje, posebno tam, kjer se ne more dokazati neopravičenost visoko sprejetih mesečnih dohodkov.

4. Plenum je sprejel sklep, da se to pot morajo seznaniti vsi delovni kolektivi s vprašanjem dopolnilnega proračunskega prispevka. O tem naj se končno izjasnijo sami zbori volivcev, torej tisti, ki ga plačujejo. Torej sindikalni svet je šel na linijo seznanja in pojasnjevanja tako, da bodo delovni kolektivi seznanjeni s pojmom te uredbe. To je bilo neobhodno potrebno, ker je banka postavila zahtevo, da se prispevek plača direktno od dohodka poedinca, ne pa iz skupne mase kot je bil sedaj primer v Železarni. Občinski sindikalni svet je predvidel že vnaprej, kaj lahko nastane, če bi brez vednosti volivcev nekega dne enostavno odtegnili prispevek brez vsakega predhodnega obvestila. Zagovarjamo stališče seznanjenja naših proizvajalcev o vsem kar zadeva njih same in obično na drugi strani. Postavili smo zahtevo, da o tem razpravljajo zbori volivcev, to je proizvajalci sami, ki naj se končno odločijo za ali proti temu prispevku.

Po dobljenih podatkih je bilo mnenje delovnih kolektivov, večji del proti plačevanju prispevka. Posebno v Železarni je bilo slišati največ odpora.

No občinski zbor in zbor proizvajalcev pa sta na svoji seji le sprejela zaključek po varianti, da gospodarske organizacije plačajo 10 %, ostali zavodi in ustanove pa 5 % dopolnilnega proračunskega prispevka.

Zakaj sta zbor predpisala dopolnilni proračunski prispevek kljub temu, da so se volivci pretežno izjasnili proti? Skoraj štiriurna debata na zadnji seji občinskega ljudskega odbora po vprašanju tega prispevka na eni in potrebe negospodarskih investicij na drugi strani so povzročile vroče debate od kod vzeti sredstva za vse one potrebe, katere so zopet zbori volivcev pokazali za nujno potrebne. Vsi odborniki obeh zborov so samo nakazovali kaj je treba napraviti, kaj graditi, kaj odločno zahtevajo volivci, nihče pa se istočasno ni vprašal, odkod sredstva za

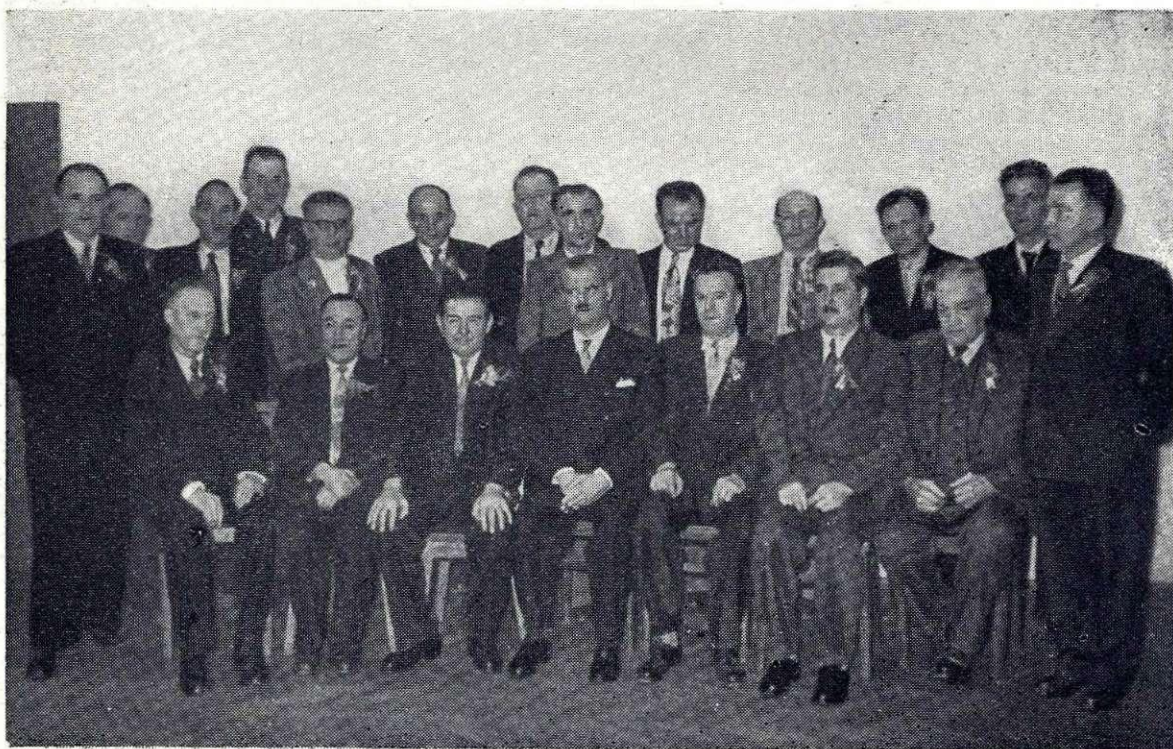
Žene in matere padlih borcev na območju terena Sava smo ob letošnjem prazniku »Dneva žena« sprejele veliko čestitk in pozdravov. Ker se ne moremo zahvaliti vsem posameznikom, se ob tej priliki zahvaljujemo vsem tistim, ki so se nas spomnili ob našem prazniku, prav posebno toplo in prisrčno pa se zahvaljujemo organizaciji Zveze borcev terena Sava za podarjeno prekrasno cvetje. Iskrena hvala!

**Žene in matere padlih borcev
terena Sava**

reguliranje takšnih zahtev. Zato se je štiriurna razprava vrtela v začaranem krogu. Na eni strani zahteve, da se ne plačuje prispevek, na drugi strani zahteve, da se mora to in ono zgraditi. Razumljivo je, da se obema zahtevama ne more ugoditi.

Sedaj sta zbor sprejela ta odlok, kakor so že prej ta odlok sprejele vse občine v kranjskem okraju. Če je že ta prispevek predpisan in se ga bo moralo plačevati, potem hočemo imeti čiste račune, kam bodo ta sredstva porabljeni. Občinski ljudski odbor naj točno obvesti vse delovne kolektive, koliko bo končno sredstev iz vira dopolnilnega proračunskega prispevka in točno seznaniti, kaj se bo napravilo s temi sredstvi. Vsak posamezni proizvajalec naj bo seznanjen v katere svrhe bo šel njegov delež.

Proizvajalci naj preko zbora proizvajalcev zahtevajo in kontrolirajo opravičenost trošenja sredstev. Člani občinskega zbora in zbora proizvajalcev pa naj občutijo polno odgovornost pred svojimi volivci za svoje delo v zboru in za vse sklepe, ki jih oba zbor sprejemata. Samo na ta način bomo dosegli, da bo sleherni izmed nas vodil račun, ne samo o svojem podjetju, ampak tudi o komuni v katerih živi in dela.

Sliko smo objavili
v spomin na lep
in prijeten večer
jubilantov — 40-letnikov

Razgovor z letošnjimi jubilanti Železarne Jesenice

Svečanemu delu, to je podelitvi diplom, nagrad in čestitanju letošnjim jubilantom dela Železarne Jesenice, je sledilo prav prijetno kramljanje. Poiskal sem med tistimi, ki so praznovali 40-letnico dela v jeseniški Železarni, Andreja PLEŠKA, ki je bil izredno razporejen. Govorila sva najprej na splošno, nakar je jubilant obujal spomine na dolgoletno zaposlitev v Železarni, točneje v žični valjarni Železarne.

Na delo je prišel prvič pred 40 leti. Delal je dolga leta kot zanjkar, zadnja leta pa je zaposlen v svojem obratu kot delovodja. Zastavil sem mu nekaj vprašanj, na katera je tov. Plešk takole odgovarjal:

»V tem času moje zaposlitve v žični valjarni so mi najbolj ostali v spominu dnevi revolucionarnega gibanja med delavci. Tako se kaj živo spominjam stavke leta 1924. Stavkali smo, ker je podjetje kršilo kolektivno pogodbo. Štrajk, ki je trajal 9 tednov, ni uspel, ker so se voditelji štrajka povezali z vodstvom podjetja. Dvignil ter utrdil pa je med nami delavsko zavest. Živo se spominjam tudi enotedenske gladovne stavke, ki smo jo organizirali v našem obratu v septembru leta 1935. S stavko nismo uspeli, pokazali pa smo enotnost in se v revolucionarnem gledanju še bolj utrdili. Največje doživetje pa je bila mobilizacija leta 1941. Takrat smo uresničili svoje dolgoletno hotenje, šli v oborožen spopad in upor proti nadmočnemu okupatorju in tudi zmagali. V življenjski dnevnik spada tudi povratek v Železarno po osvoboditvi leta 1945, saj Železarna ni bila več v rokah izkoriščevalcev, marveč v rokah nas delavcev. Tudi leta 1950, ko je z zakonom o družbenem samoupravljanju prešla Železarna Jesenice v kolektivno upravljanje, spada za moje pojme med zgodovinske dneve moje nad 40-letne zaposlitve v Železarni Jesenice.

Tovarišu Plešku, ki ves čas najinega kramljanja ni govoril o sebi, marveč o skupnih doprinosih in predvsem o revolucionarnem gibanju jeseniških železarjev, sem se za prijetno kramljanje in za zgodovinske podatke lepo zahvalil in se vpletel v pogovor z Alojzom SLAMNIKOM, ki je že dopolnil 40 let in 8 mesecev dela v Železarni Jesenice. Na zastavljena vprašanja je odgovoril takole:

»Najlepše in nepozabno doživetje iz moje dolgoletne zaposlitve je bilo spomladi leta 1919, ko nam je bil delavnik od 12 ur skrajšan na 8 ur. V najbolj temnem spominu pa mi je ostala moja obolevost, ker sem moral zaradi revmatizma leta 1943 opustiti delo zanjkarja v žični valjarni in se zaposliti kot vratar v predelovalnih obratih. Sedanje delovno mesto ni naporno in bom skušal delati še nekaj časa, da bom dosegel s prekomerno zaposlitvijo večjo pokojnino.«

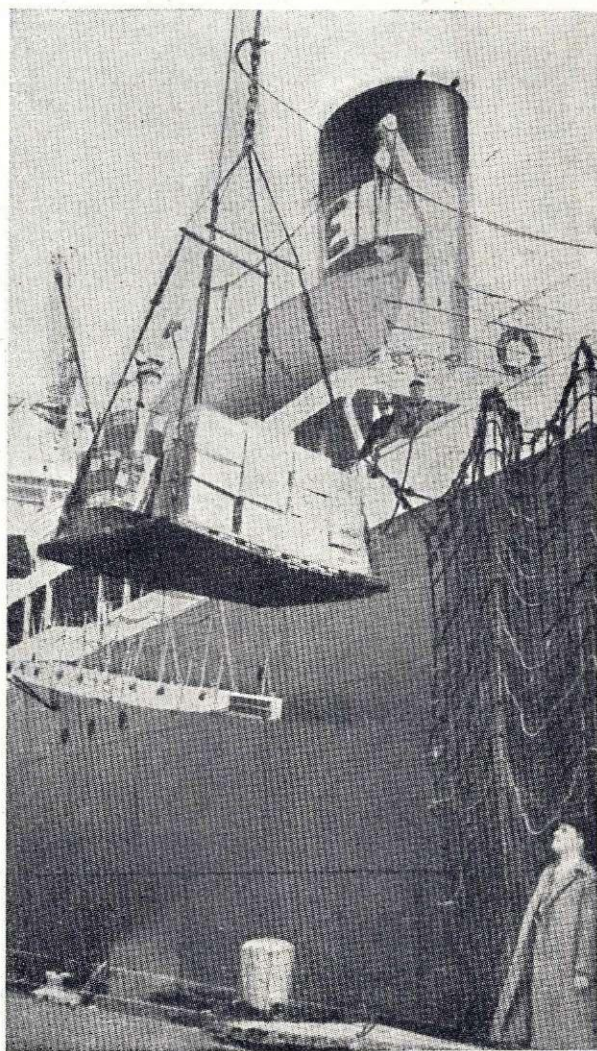
Tov. Slamnik, kot tudi ostali jubilanti, so v nadaljnjem kramljanju povedali še marsikatero lepo doživljaje iz dobe nad 40-letne zaposlitve v Železarni Jesenice.

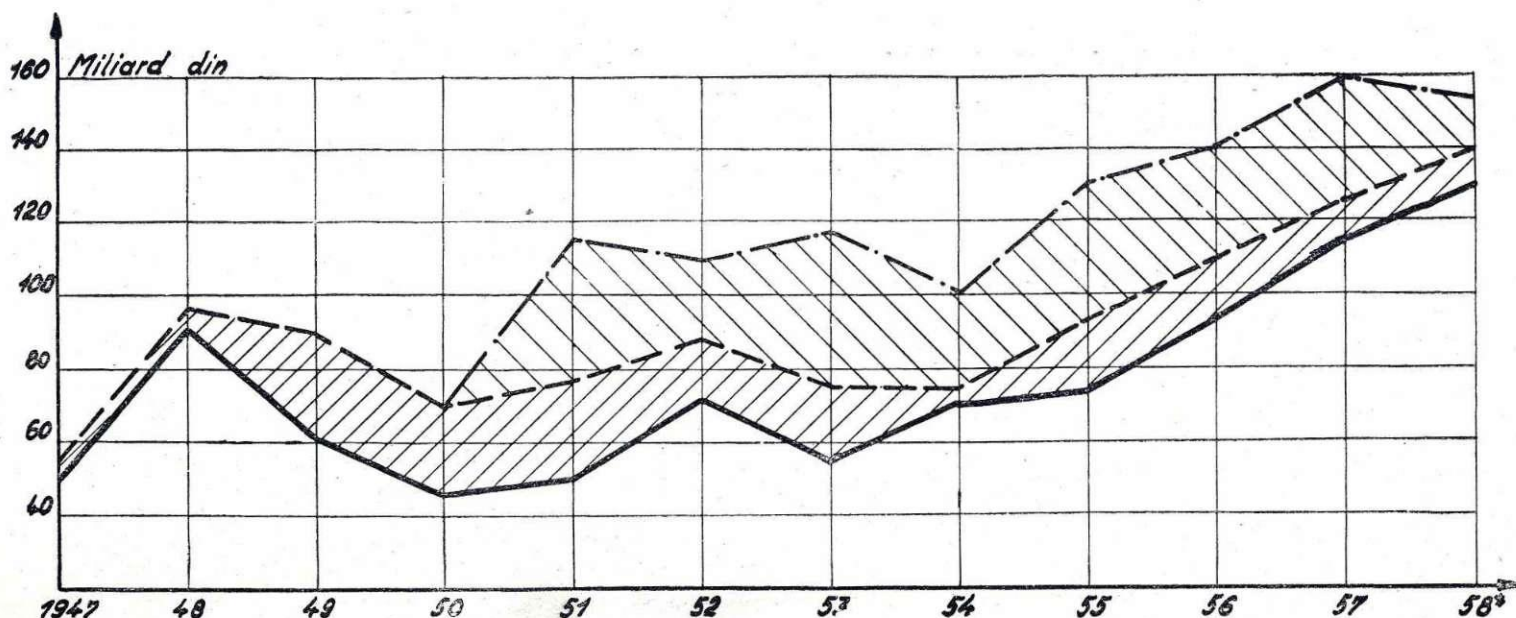
NAŠE PODJETJE KOT IZVOZNIK

Izvoz nastopa v zunanje-trgovinski bilanci kot aktivna protipostavka uvoza. Govoriti o upravičenosti ali potrebi izvoza je treba predvsem z vidika enotnosti celokupnega gospodarstva. Praktično je odvisen od trgovsko-politične avtonomnosti in nujnosti blagovne menjave z drugimi državami. Avtonomnost pa je v funkcionalni odvisnosti od proizvajalnih sil in se stopnjuje s pojačano industrializacijo, s tehničnim napredkom in racionalizacijo proizvodnje.

Popolna izolacija od svetovnega tržišča je praktično neizvedljiva. Intenzivnost blagovne menjave, njena usmerjenost in način organizacije se določa z deviznim režimom, ki je običajno v recipročnem odnosu do zunanjetrgovinske politike drugih držav. V pogojih socialističnega gospodarstva se država ne more odreči določenim meram intervencije v zunanjetrgovinskem poslovanju v interesu čuvanja devizne mase in proporcionalnega razvoja važnejših gospodarskih panog. Vendar se je v drugi etapi evolucije našega zunanjetrgovinskega režima po 1951/52 naša država v znatni meri osvobodila administrativnih posegov in centralističnega vodstva v gospodarstvu in s tem omogočila oceno rentabilnosti naše proizvodnje v primerjavi z inozemsko. V okviru planiranih proporcev podjetja sama odločajo, kaj in koliko bodo izvažala odnosno uvažala. Pri tem nastopajo količniki uvoza in izvoza samo kot korekcijski faktorji, ki na eni strani omogočajo, da obdržimo specifičnosti naše strukturne

V pristanišču nakladajo ladjo

cene, na drugi pa doprinašajo k normalnemu razvoju zunanjetrgovinske menjave in k uspešnejšemu vključevanju našega gospodarskega potenciala v svetovne tržne odnose.

V trgovinski bilanci se najbolje odraža ekonomska funkcija zunanjetrgovinskega poslovanja. Po vrednosti uvoza lahko sklepamo potrebe po inozemskem blagu in devizah. Izvoz pa kaže, koliko je povpraševanje po naši proizvodnji in kašna je njena prometna vrednost na svetovnem tržišču. Večja ali manjša aktivnost trgovinske bilance bistveno vpliva na vrednost valute. Nasprotno pa po pasivnosti trgovinske bilance še ne smemo sklepati na slabosti gospodarstva. Zadolžitev za nabavo investicijskih ali reprodukcijskih sredstev ima običajno za cilj saniranje trgovinske bilance s povečano proizvodnjo in izvozom. Zato se mora drugače ocenjevati kot nabava potrošnih ali še celo luksuznih artiklov.

Izvoz in uvoz po osnovnih gospodarskih panogah
v letih 1956 in 1957

(v milijonih dinarjev)

	Izvoz		Uvoz	
	1956	1957	1956	1957
Industrija	71.103	83.926	107.220	153.019
Kmetijstvo	20.619	28.512	34.769	45.146
Gozdarstvo	5.289	6.095	229	229
Skupno	97.011	118.533	142.218	189.394

Kot je razvidno iz gibanja uvoza po osnovnih gospodarskih panogah v letih 1956/1957, spada industrija med prioritete koristnike deviznih sredstev. Med industrijskimi podjetji se na vidnem mestu kot potrošniki deviz pojavljajo železarne, bodisi da jih potrebujejo za nabavo reprodukcijskega materiala, ali za nakup investicijske opreme.

V letu 1959 so jugoslovanske železarne v celoti planirale 12.591.000.000 deviznih dinarjev za uvoz reprodukcijskega materiala. Ta sredstva se bodo predvidoma uporabila za naslednje nabave:

	(dolar po 300 din)
Premog za koksiranje	6.555 milijonov
Metalurški koks	1.613 milijonov
Ruda za frišanje in visoke peči	766 milijonov
Belo surovo železo	1.023 milijonov
Staro železo	1.050 milijonov
Nikelj	61 milijonov
Pomožni reprodukcijski material	1.107 milijonov
Investicijsko vzdrževanje	416 milijonov

Skupaj deviznih dinarjev 12.591 milijonov

Za nabavo investicijskih sredstev iz uvoza so bila železarnam vsako leto dodeljena dodatna milijardna sredstva iz centralnega deviznega sklada. Pri tem je pa važno, da devize dobimo samo v višini in asortimanu, kot jih ustvarimo. Centralni devizni sklad črpa devize iz izvoza. Tudi sredstva iz ekonomske pomoči se morajo odplačati. Vsako podjetje, ki je vezano na uvoz, bi zato moralo po svojih močeh sodelovati pri ustvarjanju deviznega sklada.

Železarne so v izvozu postale aktivne šele 1953/1954. leta, ko so se prvič po osvoboditvi pojavile večje količine naših industrijskih proizvodov na svetovnem tržišču. Železarna Jesenice je pri tem odigrala pomembno vlogo.

Kljub temu, da je proizvodnja jekla v Jugoslaviji narasla od 235.000 ton v letu 1939 na 1.200.000 v letu 1958, potrebe domačega tržišča še vedno niso popolnoma krite in se uvoz giblje okoli 200.000 ton letno. V letu 1957 je uvoz proizvodov 114 panoge znašal 189.280, v letu 1958 195.000 in za planirano 190.300 ton. Povprečna poraba jekla na prebivalca, ki je še vedno znatno izpod povprečka drugih držav (ZDA 620 kg, Velika Britanija 577, Zapadna Nemčija 450, Belgija 309, ZSSR 255 kg. Vse v letu 1957).

Podjetje	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Železarna Zenica		87	4.056	127.412	106.956	79.145	72.000
Železarna Jesenice	1.724	3.770	9.010	12.819	13.122	9.605	10.500
Železarna Sisak			10.676	16.569	28.435	23.438	21.500
Železarna Smederevo		375	1.518	1.940	2.325	653	
Železarna Ravne		87	89		52	16	
Železarna Štore				800	500	194	1.500
Železarna Ilijaš				5.765	5.495	13.562	13.000
Železarna Vareš			7.568	17.446	978	7.605	5.200
Železarna Nikšić						10.653	17.000
Tvor. žice i eksersa Alipašin most		651	624	1.512	2.292	310	2.000
Fabrika kablova Svetozarevo			1.628	5.567	1.906	2.000	8.000
Koksarna Lukavac				12.497	18.407		16.000
Rudnik Ljubija						11.050	
Skupaj ton	1.724	4.970	35.169	202.327	191.518	147.184	166.700
Milijonov deviznih dinarjev	103	654	1.190	6.202	6.433	5.700	5.000

Izvozne količine jugoslovanskih železarn v letih 1956 in 1957 se nam morda dozdevajo visoke. Laže jih bomo razumeli, ako upoštevamo dejstvo, da naša podjetja še niso dograjena in da je še mnogo neskladnosti v tehničnih kapacitetah in tržnih potrebah. Imeli smo obdobja, ko smo izvažali gredice in druge polizdelke, da ne bi ustavljali proizvodnje ali držali finančno nevzdržnih zalog.

Ko govorimo o istočasnem uvozu in izvozu iste proizvodnje, se moramo zavedati, da uvažamo pretežno one artikole, dimenzije ali kvalitete, ki jih doma ne proizvajamo, ali ne v dovoljni meri. Izvažamo pa nasprotno proizvode, ki jih proizvajamo preko lastnih potreb. Idealno vskladenih proizvodnih kapacitet ne poznamo in jih je težko doseči.

Struktura izvoza Železarne Jesenice po asortimanu (v 1000 kg)

Material	1953	1954	1955	1956	1957	1958
pločevina		876,5	3646	6558	4904	130
profilno železo		402	350	1037		
žica		55	532	1344	1649	
žebliji	1660	1942	1518	1870	3733	4584
cevi		435	2878	2002	2244	4491
elektrode	64	60	86		260	400
skupno (114 + 117)	1724	3770,5	9010	12811	12790	9605

Izvozna politika našega podjetja je vedno temeljila na principu prioritete domačega tržišča. To najbolj dokazuje dejstvo, da naš izvoz količinsko ni presegel 6 % letne proizvodnje in da je izvozni asortiman pretežno izbran iz proizvodnje, ki na domačem tržišču ni kritična ali je celo suficitarna. Tako je s cevmi in žebliji, medtem ko izvažamo elektrode predvsem zaradi kreditnih obvez pri Jugoslovanski banki za zunanjo trgovino, ki nam je na podlagi izvoza omogočila nabavo elektrodne stiskalnice EP 11.

V nasprotju s splošno prakso, da se za izvoz določi najkvalitetnejše blago, skušamo z našim izvozom realizirati predvsem proizvodne viške in razne tehnološke odpadke, kot n. pr. granulirano žlindro, za katero smo v letih 1956 do 1958 iztržili 149.000, 19.811.000 in 36.000.000 deviznih dinarjev ali skupno skoraj 120.000.000 deviznih dinarjev po obračunski vrednosti.

Naloga izvoza je pri tako asortiranem programu težja, vendar v pozitivnem primeru uspeh za podjetje večji. Kjer je domače tržišče zahtevalo, smo ne glede na posledice brisali nekatere proizvode (n. pr. pločevino in žico) iz izvoznega plana.

Kljub majhnemu obsegu po količini, predstavlja izvozna dejavnost našega podjetja pomemben doprinos k aktiviranju naše zunanje trgovine in jačanju centralnega deviznega sklada. Od 1953 do konca 1958 je skupno iztrženih 8.406.178 \$ ali 2.521.865.585 deviznih dinarjev. oziroma 8.417.352.919 dinarjev po obračunski vrednosti.

Gibanje našega izvoza po vrednosti

	\$	dev. dinarjev	obrač. vrednost
1953	345.494	103.648.140	414.592.000
1954	551.151	165.414.369	1.167.664.260
1955	1.664.401	493.320.582	1.408.555.258
1956	1.887.070	536.120.951	1.635.414.797
1957	2.158.628	647.588.543	2.057.126.604
1958	1.819.243	545.773.000	1.733.000.000
Skupaj	8.406.187	2.521.865.585	8.417.352.919

Znatni del realizirane vrednosti je ostal v podjetju kot redni ali izredni dobiček.

Devizna participacija, to so devize, s katerimi podjetje svobodno razpolaga, je znašala v letih 1953 — 1958: \$ 53.831, 82.330, 221.898, 17.000, 71.777, 40.545; skupno torej 487.381.— \$. Za te devize je podjetje nabavilo mnogo koristnih investicij ali rezevnih delov, za katere bi sicer moralo nabavljati drage devize na deviznem obračunskem mestu. Poleg tega je naš kolektiv z izvozno aktivnostjo dosegel še naslednje pozitivne rezultate:

1. zagotovil je plasman proizvodom, ki postajajo na našem tržišču suficitarni (žebliji, cevi);

2. preizkusil kakovost naše proizvodnje na svetovnem tržišču v konkurenčni borbi z industrijsko razvitimi državami;

3. obnovil je nekdanji sloves jeseniškega jekla na oddaljenih tržiščih, kjer je delo naših plavzarjev in kovinarjev že uživalo velik ugled in uvedel naše proizvode na naslednja tržišča:

Turčija, Pakistan, Egipt, Burma, Sudan, Ceylon, Arabija, Libanon, Sirija, Ciper, Abesinija, Brazilija, Uruguay, Irak, Indija, USA, Bolgarija, Romunija, Norveška, Avstrija, Poljska, Belgija, Južno-afriška Unija, Rodezija, Jordan, Iran, Kenija, Aden, Albanija, Paraguay, Bahrein, SSSR, Italija, Kanada, Qatar, Anglija, Vzhodna Nemčija, Tunis;

4. v organizacijskem oziru je v obilni meri pomagal osvojiti mnoga pomembna tržišča Azije (Indija), Afrike, Južne Amerike in ZDA v sodelovanju z ostalimi člani Združenja jugoslovanskih železarn;

5. Pospetil je razširitev proizvodnega asortimana z novimi proizvodi, kot n. pr. specialne vrste žebeljev, novi standardi cevi, nove tipe bodoče žice in omogočil nabavo nekaterih investicij (n. pr. elektrodna stiskalnica, žbljarski stroji in drugo).

Spričo silnega razvoja moderne tehnike in vse večje univerzalnosti svetovnega tržišča ni izključeno, da bodo tudi skromne izkušnje iz izvozne dejavnosti v korist našemu kolektivu v njegovih stremljenjih za nadaljnji uspeh in napredek podjetja.

Dr. K. Rosenstein

LEP PRIMER POŠTENOSTI

Tov. Rev Jože iz obrata Javornik III. nas je zaprosil, naj objavimo v »Železarju« zahvalo naslednje vsebine:

Pred dnevi sem izgubil celotni mesečni zaslužek 22.000 din. Izgubljeni denar je našel tovariš Franc Cvelbar s težke proge in mi celotno vsoto takoj izročil. Tov. Cvelbarju se iskreno zahvaljujem, kot vzgle-

den primer poštenosti pa naj služi tudi ostalim sodelavcem v našem kolektivu. Ob priliki se iskreno zahvaljujem tudi svojim sodelavcem iz obrata Javornik III., ki so organizirali nabiralno akcijo, da bi mi pomagali vsaj delno zaradi izgubljenega zaslužka.

REV JOŽE- Javornik III.

Razstavni prostor
naše Železarne
na Gospodarskem
razstavišču
v Ljubljani

Bergant Jože, Javornik I.

Še enkrat o uporabi zaščitnih sredstev

Naše podjetje izda vsako leto precej denarnih sredstev za zaščitna sredstva, ki jih naši sodelavci potrebujemo pri svojem delu na delovnih mestih. — V ilustracijo naj povem, da smo v lanskem letu izdali v ta namen 90.000.000 dinarjev. To je velika vsota, vendar bi lahko imeli več koristi od sredstev, ki jih dajemo za zaščito pri delu, kakor pa jih imamo. Kljub vsem naporom in milijonskim vsotam, ki jih dajemo za zaščitna sredstva, imamo v naši Železarni še vedno visok odstotek nezgod pri delu. Marsikatera obratna nezgoda se dogodi zaradi slabe uporabe zaščitnih sredstev. Napravimo kratak sprehod po naši tovarni in videli bomo veliko čudnih in nerazumljivih primerov. Delavec, ki dela pri brusilnem stroju, nosi zaščitna očala, toda ne tam, kjer bi jih potreboval. Običajno jih ima nameščene lepo na čelu, kakor da jih ima za okrasek — verjetno je na svojem delovnem mestu trdno prepričan, da se mu ne more ničesar zgoditi. To so v glavnem naši sodelavci, ki se ne zavedajo, kaj pomeni človeku vid. Kljub vsem dosedanjim opozorilom se igra z zdravjem oči, ne glede na to, da je ta igra silno nevarna. Če pride do nesreče, potem seveda ni kriv on, temveč skupnost. Morda ne bo odveč, če navedem primer, kako v takih

primerih ravnajo v ZDA. Če delovodja dobi delavca pri delu brez očal na očeh, mu izreče svoje občudovanje, ker je po njegovem mnenju pravi heroj, da si upa opravljati svoje delo brez očal. Tej pohvali pa sledi še sporočilo, da podjetje takih herojev ne potrebuje, delavec pa mora podjetje zapustiti in si poiskati delo drugod. Kako se išče delo v ZDA, pa je poglavje zase, postopek pa je prav gotovo težji kakor pri nas.

Dan za dnem lahko opazujemo neprevidne delavce, ki zapenjajo težka bremena po žerjavih in to z golimi rokami, čeprav je veriga vroča. Seveda imajo na razpolago ročno usnje, ki ga pa nosijo lepo v žepu; isto velja tudi za usnjene ali jutaste rokavice. Marsikatera bolečina bi bila prihranjena, če bi naši sodelavci uporabljali zaščitna sredstva pri svojem delu.

Naj opozorim naše delovne tovariše na nošenje cokel in delovne obleke, ki je pogosto brez gumbov. Delavci pogosto hodijo okoli strojev, obleka pa jim visi kakor cunjica na telesu. Stroj zgrabi za obleko in že je nesreča tu. To velja tudi za nošenje cokel. Zaradi nepravilnega nošenja cokel smo imeli že veliko izpahnenih rok in nog ali celo zlomov, v knjigi o ne-

zgodah pa piše, da je ta ali oni delavec stopil neprevidno na mastno ploščo, na tračnico in podobno ter si zlomil ali izpahnil nogo. Pravi vzrok nesreče pri delu pa v tem primeru v nezgodni knjigi ni pojasnjen.

Če bomo zaščitna sredstva uporabljali tako, kakor je treba in za kar so tudi namenjena, potem nam ne bo žal denarnih sredstev, ki jih trošimo za zaščitna sredstva. Nekateri ljudje, ki so v naši Železarni odgovorni za izdajo zaščitnih sredstev, zelo štedijo, kar je sicer delno tudi prav, večkrat pa pretirana štednja bolj škodi kakor koristi. Dolžnost slehernega delavca je, da zaščitna sredstva uporablja pri delu na svojem delovnem mestu in da jih ne razmetava, odgovorni ljudje pa jih morajo zagotoviti zadostno količino, tako da se izognemo v primeru nesreče vsem morebitnim izgovorom, češ, saj ni bilo na razpolago teh ali onih varnostnih sredstev, ki so točno določena za posamezna delovna mesta.

Ogledali smo si novo rudarsko mesto Velenje

O novem mestu Velenje, ki ga gradijo podjetni in pridni velenjski rudarji, je bilo v zadnjih treh ali štirih letih v našem časopisju že veliko napisanega. Ni čudno, če so se številni delovni kolektivi odločili za to, da svoje člane seznani z velikimi uspehi, ki jih dosegajo Velenjčani pri gradnji ob-

Udeleženci naše ekskurzije v Celje in Velenje

jektov družbenega standarda. S tem namenom je bila organizirana tudi ekskurzija uslužbencev v naši glavni pisarni.

V eni zadnjih številke »Železarja« smo zapisali, da so uslužbenci naše glavne pisarne tudi dobri organizatorji. Nismo se zmotili, kajti tovariši in tovarišice, ki so organizirali ekskurzijo v Celje in Velenje, so našo domnevo samo potrdili, saj je bila ekskurzija odlično in do vseh podrobnosti pripravljena. Prav je, da se na tem mestu zahvalimo organizatorjem ekskurzije v upanju, da ni bila zadnja.

Ogled Celja in Velenja je bil določen za 21. marec, ki je obenem tudi prvi spomladanski dan. Ko smo se odpeljali z Jesenic, je rahlo deževalo in že nas je skrbelo, da bomo imeli z vremenom prav takšno smolo, kakor ob našem nedavnem izletu na Krvavec. Toda naš črnogledi strah se ni ures-

Izkopanina iz rimskih časov, ki jo hranijo v Šentpetru pri Celju

ničil. Čim bolj smo se bližali Štajerski deželi, manj je bilo dežja. Spotoma smo se ustavili na Trojanskem klancu, kratek postanek pa smo izkoristili za to, da smo se okrepčali z odličnimi pečenicami, s katerimi sleherni dan postrežejo goste v tamkajšnji gostilni. Svojo pot smo z avtobusom nadaljevali v smeri proti Celju. Nekaj kilometrov pred Celjem smo se ustavili, da bi si ogledali starodavne izkopanine v Šentpetru pri Celju. Udeleženci ekskurzije so si z zanimanjem ogledovali številne predmete, ki so jih začeli v tem kraju izkopavati pred dobrimi štirimi leti. Nismo se mogli načuditi mojstrovini nekdanjih kamnosekov, ki so več sto kilogramov težke in v nekaterih primerih do dva metra visoke predmete izdelali zares umetniško. Z zanimanjem smo poslušali tovariša iz Šentpetra, ki nam je pripovedoval o zgodovini teh predmetov, povedal pa nam je tudi, da je pred mnogimi sto-

Delo pri izkopavanju rimskih izkopanin

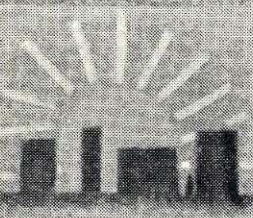

letji velika poplava s peskom zasula te kraje in med drugim tudi že omenjene predmete iz rimske dobe. Pred leti so na tem mestu pripravljali pesek za neko gradnjo in z buldožerjem zadeli ob nekaj trdega. Ko so predmet odkopali in očistili, so spoznali, da gre za stare zgodovinske predmete. — O najdbi so obvestili arheološko društvo Slovenije v Ljubljani, ki je nadaljevalo z načrtnim izkopavanjem pomembnih umetnin iz rimskih časov. Ko bodo dela pri izkopavanju končana, bodo velike kamenite predmete (kipe in podobno) razstavili na mestu, kjer so jih izkopali.

Po ogledu starih izkopanin smo se odpeljali naprej proti Celju. Slehernega izmed nas je zanimala tovarna emajlirane posode. Tehnični vodja in obratovodje so nas popeljali od oddelka do oddelka ter nas poljudno seznanili s tehnološkim procesom pri izdelavi vseh vrst posode, kakor tudi z nadaljnjo predelavo in uporabo tanke pločevine, ki jo v precejšnjih količinah izdelujemo v naši valjarni na Javorniku in jo pošiljamo v Celje. Najbolj nas je zanimala emajlirnica, poleg tega oddelka pa še oddelek, kjer ročno krasijo emajlirano posodo. Delavke, ki delajo v tem oddelku, opravljajo svoje delo lepo pa tudi natančno. Zanimali smo se za razne probleme tovarne. Povedali so nam, da vlada za njihove izdelke vsepovsod, doma in v svetu, veliko zanimanje. Če bi mogli, bi lahko prodali dvakratno proizvodnjo izdelane po-

Veličasten spomenik padlim borcem v Celju

Velenjčani!

S svojimi rokami smo mnogo prispevali k ureditvi našega lepega mesta, katerega izgradnja se približuje končni fazi.

Še 36.000 udarniških ur je potrebnih, da dovršimo naše veliko, skupno delo. Naj ne bo med nami nihogar, ki bi v tem lepem veličastnem delu ne prispeval z delom svojih rok ter s tem dokazal svojo politično zrelost.

Udeležujmo se redno udarniškega dela!

Mestni odbor SLO Velenje

Takole vabijo v Velenju na prostovoljno delo. — Kaj pa pri nas na Jesenicah?

Stanovanjska kolonija v Velenju

sode. Tovariši, ki so nam pokazali tovarno ter nas seznanili s tehnološkim procesom, so nam govorili tudi o ostalih problemih in uspehih, ki jih dosegajo njihovi člani na področju ljudske tehnike, športa in pri amaterskem prosvetnem delu.

Kratek postanek v Celju smo izkoristili še za ogled mesta. S posebnim zanimanjem smo si ogledali velike spomenik padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja. Nehote smo si zastavili vprašanje: kdaj bomo dobiteli Celjane, kajti priprave za počastitev dostojnega spomenika na Jesenicah potekajo zelo počasi. — Po izdatnem kosilu, ki so nam ga pripravili v restavraciji Ojstrica, smo se odpeljali v Velenje.

Že od daleč smo zagledali novo zgrajene stavbe in enoglasno smo ugotovili, da so nas Velenjčani prehiteli za nekaj let. Brez pretiravanja lahko trdimo, da so velenjski rudarji zgradili v zadnjih treh letih več objektov družbenega standarda, kakor mi na Jesenicah v vseh povojnih letih. Iz letaka, ki so ga nalepili sredi mesta, je razvidno, da bodo potrebovali še 36.000 ur prostovoljnega dela.

Prostovoljcev v Velenju nikoli ne manjka. Pri gradnji novih stanovanjskih blokov in drugih objektov ter pri urejanju velikega parka dela tudi po 200 in več prostovoljcev. Iz pogovora s prebivalci Velenja smo ugotovili, da imajo za dosežene uspehe pri gradnji precej zaslug organi delavskega in družbenega upravljanja, dalje uprava podjetja pri velenjskem rudniku z glavnim direktorjem na čelu itd. V gradnji imajo celo vrsto stolpnih in manjših stanovanjskih blokov, gradijo pa tudi kulturni dom z dvorano, v kateri bo prostora za 400 ljudi, obratno ambulanto in še vrsto drugih objektov. Zanimala nas je ureditev stanovanjske kolonije ter športnega parka, lepo pa so uredili okolico velenjskega jezera. Mimo grede še to, da je eden od udeležencev naše ekskurzije neuradno otvoril kopalno sezono v Velenju kljub zgodnji pomladi. Oba skoka z visokega stolpa v velenjsko jezero sta bila odlično izvedena, tovariš pa je za svojo pogumnost dobil polno priznanje in občudovanje gledalcev.

Proti večeru smo se odpeljali proti Ljubljani. Naša zadnja postojanka pa je bila v Mednem pri Cirmanu. Za jedačo in pijačo je bilo dobro poskrbljeno, za ples in razvedrilo pa so nam igrali Zadovoljni Kranjci, bratje Avseniki, Veseli planšarji in razni zabavni ansambli, seveda zastonj, kajti njihove pesmi in skladbe smo imeli posnete na magnetofonski trak.

V Velenju smo si ogledali novo moderno trgovsko hišo

Na Plavžu gradimo nova stanovanjska poslopja

Foto Stare

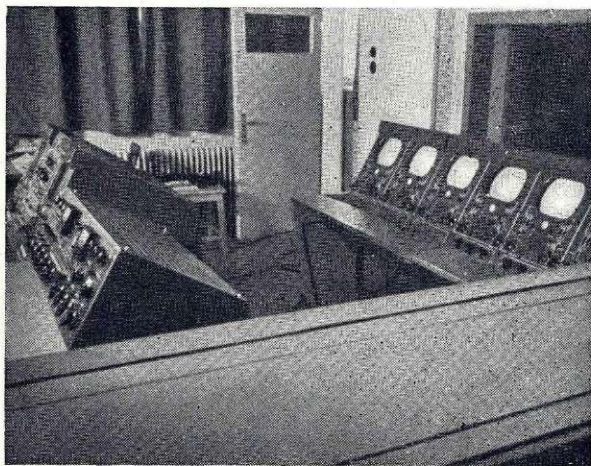

Popotne vtise je zbral in napisal Edo Žagar

Fotografske posnetke so prispevali Marjan Stare, Milan Polak in Arheološko društvo v Šempetru pri Celju

Kdaj bomo na Jesenicah gledali TV program

Že več mesecev oddaja jugoslovanska televizija svoj redni poskusni program. Tudi na Jesenicah smo že večkrat videli televizijsko snemalno ekipo iz Ljubljane. Snemala je v Železarni, na drsališču in ostalih koncih Jesenic. Tako so tudi Jesenice že večkrat »nastopale« v televiziji. Toda na Jesenicah tega nismo mogli videti. Morali smo se potruditi na Bled,

Del TV študija v Ljubljani

v Lesce ali Radovljico, ker na Jesenicah baje sprejem televizijske slike prek oddajnika na Krvavcu ni mogoč. Tako vsaj zatrjujejo tisti, ki so že skušali ujeti domačo televizijo tudi na Jesenicah. Zato smo se obrnili s prošnjo na RTV Ljubljana, da nam tam strokovnjaki pojasnijo, kdaj bomo lahko gledali televizijo tudi v naši kotlini.

V odgovoru na naše vprašanje smo zvedeli, da za dober televizijski sprejem ne sme biti med sprejemno anteno in oddajno anteno (pri nas na Krvavcu)

nobene ovire. Jesenice same pa ležijo precej v kotlini. Zato doslej tu sprejem verjetno tudi ni bil mogoč, ker so antene 250 W oddajnika na Krvavcu morale biti usmerjene proti jugu, da so vsaj Ljubljani in njeni okolici omogočile zadovoljiv sprejem. V kratkem pa bo začel poskusno obratovati novi enokilovati oddajnik na Krvavcu. Po projektu tvrdke »Siemens«, ki je ta oddajnik dobavila, bi lahko bil tudi na Jesenicah dober sprejem. Vendar bo, kot povsod v Sloveniji, verjetno tudi na Jesenicah in v okolici, kjer je teren valovit, prav ta na marsikaterih delih mesta zelo poslabšal sprejem. Ekipa RTV Ljubljana bo prihodnji mesec tudi na Jesenicah opravila tehnične meritve, ki bodo dale jasno sliko, kaj vse bo treba storiti, da bodo tudi Jesenice imele dober sprejem. Možno pa je tudi, da bo za posamezne dele mesta potreben poseben pretvornik. Sredstva za nakup pretvornika bomo morali najti na Jesenicah samih. Vsekakor pa bodo do konca aprila vse tehnične meritve opravljene in bomo tudi na Jesenicah vedeli, pri čem smo in kako bo z gledanjem domačega televizijskega programa pri nas.

Z nakupom televizijskih sprejemnikov pa je tako: televizijske sprejemnike izdelujejo tudi že naše domače tovarne v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani. Tu izdeluje tovarna Telekomunikacije sprejemnike »Panorama« po licenci »Philipsa«. Tak sprejemnik se je pri nas že dobro obnesel. Sprejemnik s 43 cm (diagonala) velikim zaslonom stane 149.450 dinarjev, toda povpraševanje po televizijskih sprejemnikih je tako veliko, da jih v trgovinah težko dobite in so navadno pošiljke iz tovarne že vnaprej prodane. Zato svetujemo, naj se pozneje, ko bo rešeno vprašanje sprejema televizijskega programa tudi na Jesenicah, družva in organizacije in klubi čimprej odločijo za nakup televizijskih sprejemnikov in se dogovorijo s trgovino, da bo upoštevala predvsem njihove potrebe. Kolikor pa imajo posamezne ustanove možnost, da kupijo televizijske sprejemnike v tujini, jim svetujemo, naj kupijo predvsem tiste z večjim zaslonom 53 ali 63 cm (diagonala), ker so ti pač bolj primerni za velike prostore, za množično gledanje televizijskih programov. Za družinsko stanovanje pa zadoštuje sprejemnik, kot je »Panorama« s 43 cm velikim zaslonom.

Toliko za sedaj na vprašanje, kdaj bomo na Jesenicah lahko gledali televizijski program.

Potujoči televizijski študio (reportažni avtomobil)
TV prenos iz ljubljanske bolnišnice

Pri Savskih
jamah

ALEKSANDER RJAZANCEV

En dan pod Golico

8. marca zjutraj nas je tovarniški šofer Oblak Filip odpeljal v kraljestvo narcis, rudarjev in železarjev. Vožnja je bila prijetna in zabavna, kljub slabemu vremenu ta dan. Ovinek za ovinkom in že smo bili na Prihodih. Pri Jerci se nismo ustavili, šlo je kar naprej. Končno smo prispeli v vas Planino, ki je skrita v lepem planinskem svetu 942 m nad morjem. Pot nas je vodila mimo prijaznih hiš in hotela Belcijan. Ko je brzel avtomobil mimo hotela, je nekdo globoko vzdihnil, kot bi se mu zahotelo že navsezgodaj zjutraj-nečesa tekočega. Šofer ni slišal, zato smo peljali kar naprej k Savskim jamam.

Cesta proti Savskim jamam se je znatno poslabšala, na nekaterih mestih pa celo zožila. Zemlja tod okoli ob močnem deževju kar leze na cesto. Vzrok je voda, ki ne more pronicati skozi ilovnata tla. Voda si poišče pot in mosi s seboj zemljo, ki jo odlaga na cesti. Za ovinkom smo zagledali Derničevo hišo in Ambruškovo žago. Šoferju smo naročili, naj ustavi, da si bomo ogledali kraj, kjer je nekoč cvetelo železarstvo.

Torkar Franc je prevzel vlogo potnega maršala in nas vodil čez potok v bližino Derničeve hiše. Prišli smo na železarska tla, to smo ugotovili takoj, ker je pod nogami začela škripati žlindra. Ustavili smo se pod hribčkom na terenu, ki se mu je videlo, da je tu stala topilnica. Od topilnice se je v stoletjih ohranil samo temelj in železna lupa.

Torkar, ki je pod Golico dobro znan, nam je povedal, kako je tu in tam kopal in sondiral. Pri delih so mu pomagali dijaki jeseniške gimnazije, ki so bili organizirani v krožku za železarsko zgodovino. Leta 1954 so bili na Planini kar deset dni.

Mesto, ki smo si ga ogledovali, je opisal v 19. stoletju železarski zgodovinar Alfonz Müllner iz Ljubljane. Müllner je bil izredno sposoben in delaven. Strokovno je obdelal zgodovino Kranjske dežele, predvsem pa naše železarske kraje.

Nekateri železarski zgodovinarji menijo, da spada ta kraj v predzgodovinsko železarsko dobo, tako kot ostale topilnice od »zadnjega plavža« do Pucarije. Torkar je omenil, da so 1954. leta odkrili pri sondiranju železno lupo — »volka« s premerom 30 cm. Lupe in del ohranjenega temelja so zavarovali z debelim impregniranim papirjem, na katerega so nasuli zemljo in rušo.

Medtem ko je Torkar govoril o karakteristikah nekdanjih preprostih peči od krtin do prvih predhodnikov plavžev pod Golico, sem jaz nabral žlindro. Žlindra je sicer za nekatere ljudi mrtva stvar, metalurg pa misli drugače. On ve, da so žlindre tisti faktorji, ki vplivajo na topilniški proces. Z opazovanjem žlindre in njenih lastnosti skozi dolgo obdobje železarske zgodovine, se je vzporedno razvijal nauk o žlindrah. Žlindra je postala v dobi plavžarstva neizogiben pripomoček in kašipot pri izdelavi surovega železa.

Raziskovalca železarske zgodovine zanimajo fizikalne, predvsem pa kemične lastnosti žlinder, ki jih najde na terenu. Prvo karakteristiko dobi žlindra že na licu mesta, dokončno oceno pa v sodobnem laboratoriju. Kako važno je znanje o žlindrah in njihovo zbiranje, bi lahko povedal strokovnjak, ki lahko iz podatkov, dobljenih v laboratoriju, sklepa o delovanju takratne peči.

Po dokaj natančnem ogledu tega kraja smo se povzpeli do nove postojanke — to je bil Karlův rov. Ko smo prešli most preko Črnega potoka, smo v živi skali opazili vhod v rov. V tem rovu so še v tem stoletju kopali železno rudo siderit za plavža na Savi in Javorniku. Nekaj časa so to rudo vozili v Škedenj pri Trstu, kjer je KID imela plavža za izdelavo 80 % feromangana. Prevoz rude pa je bil kmalu ustavljen, ker ruda za škedenjska plavža ni bila dobra. Vsebovala je premalo železa; zamenjali so jo z inozemsko.

Pri rudniku smo si ogledali okolico in vhod. V rov se gre le nekaj metrov do lesene ograje, ki zapira nadaljno pot. Tam smo vedrili toliko časa, da je dež malo ponehal. Torkarju žilica ni dala miru, zato sta z ing. Kvedrom šla do kraja, desno od rova, k potoku, kjer se

najdejo večje količine žlindre. Tudi tu je bila nekoč topilnica železne rude, o njej pa ni ohranjenih nobenih poročil. Po kemičnem sestavu sodeč je bila peč tu starejša od one pri Ambruškovi žagi.

Pred rovom sem našel lep primer sideritne rude, ki ima poseben strokoven izraz, siderit z drčo. Rad bi ga vzel s seboj pa je bil desetkrat prevelik za moj žep. Poleg omenjene vrste rude se tod dobijo vsemogoče rude cinka, svínca, bakra, živega srebra, srebra itd. Najpogostejša spremljevalca svetlega in temnega siderita sta svinčena in cinkova ruda. V zgornjih predelih Savskih jam so našli črni premog — antracit s kalorično vrednostjo nad 6000 kalorij.

Po ogledu prostora pred Karlovim rovom nas je Filip peljal naprej skozi sotesko ob Črnem potoku k novim rudnikom. Od Karlovega rova dalje so še trije, ki se imenujejo sv. Valentina, sv. Frančiška in sv. Barbare. Ustavili smo se pri rovu sv. Valentina in sv. Frančiška. Oba rova sta blizu ceste v zelo slabem stanju. Dalj časa smo se zadržali pri Frančiškovem rovu. Ko smo se približali vhodu, smo opazili, da je več kot tri četrtine vhoda zasutega z materialom, ki ga je nanosil mimo tekoči hudournik ob nalivih. Zaradi izredno lepega in dobro ohranjenega pročelja bi se splačalo vhod obnoviti in zavarovati. Rudnik je bil nekoč povezan z zgornjim rudnikom sv. Barbare.

Blizu tega mesta nas je dohitel poručnik graničarjev, s katerim smo nadaljevali pot do karavle. Med potjo smo govorili o zgodovini tega kraja, ki ga sedaj skrbno čuvajo graničarji. Poleg zgodovine rudarstva in topilništva sva mu z Ravnikom povedala nekaj iz Napoleonovih časov v zvezi z lastnikom teh rudnikov in fužin na Savi. 21. septembra 1796. leta je savski fužinar Leopold Ruard dobil od k. c. rudarskega glavarja Joh. Nep. pl. Guhsmanna naročilo z Dunaja, da mora sestaviti korpus rudarjev. Korpus, sestavljen iz Ruardovih rudarjev izpod Karavank, bi vodil F. L. M. Gozdanovič z namenom, da se zavaruje gorski pas Pontafel pred Francozi.

Sedemnajst let za tem ukazom se je Leopold Ruard hudo prekršil zoper Avstrijske oblasti. Gorenjska je bila takrat pod Francozi v sklopu ilirskega kraljestva. Ruarda so Francozi postavili za župana Jesenic, ker je bil njihov simpatizer. V noči od 5. na 6. september 1813. leta se je Francozom oddolžil s tem, da jih je dal po varni poti prepeljati čez Kočno do avstrijskih postojank. Čez Kočno sta šla dva bavarijska gardnišva lovcev iz Francije, ki jih je vodil podkralj Italije Evgen Beauharnais. Francozi so prišli Avstrijcem za hrbet, zato so bile izgube na Avstrijski strani velike, kar dokazuje še danes spominski križ pri Bistrici v Rožu na Koroškem. Po osvoboditvi Gorenjske izpod Francoske okupacije in ponovni priključitvi k Avstriji so Ruarda kaznovali s sramotno kaznijo. Skozi vas Jesenice je moral nesti lesen križ.

Cas je minil tako hitro, da sploh nismo opazili, da smo na mestu, kjer je tabla z varnostnim napisom — »MEJA —

prehod prepovedan». Poručnika smo prosili, da naj dovoli fotografirati vhod v rudnik sv. Barbare. Obljubil nam je, da bo vprašal komando, ker sam ne more dovoliti iz razloga, ker je vhod v rudnik na ozemlju karavle.

Pred karavlo smo dolgo čakali, straža se je že izmenjala, odgovora pa še ni bilo. Da se ne bi preveč dolgočasili smo se pogovarjali o lepem vremenu in vseh mogočih doživetjih. Dež in sneg nista hotela nehati. Bilo je precej hladno, zato smo si omislili šalo o vročem čaju, v katerem bi bilo nekoliko »C₂H₅OH«, da bi kri v ožilju bolje delovala. Toda želja nam ni bila uslišana — Belcijan je bil predaleč. Namesto čaja smo se bolj pospešeno gibali.

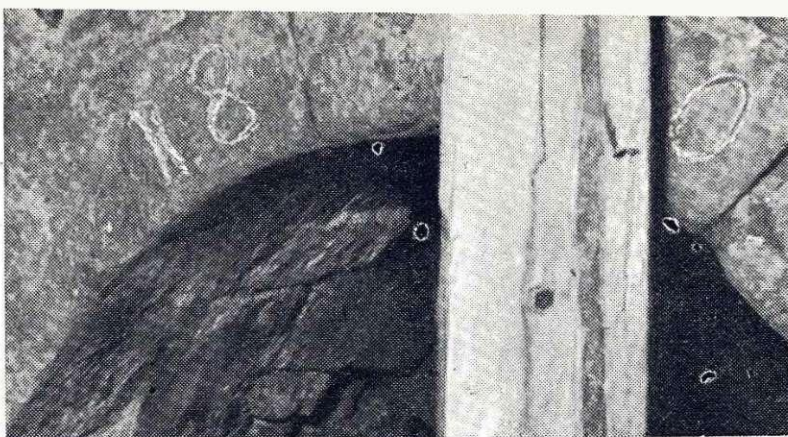
Končno je prišel po žici ugoden odgovor, da lahko fotografiramo. Od samega zadovoljstva je Torkar podzvestno pustil zunaj odprto aktovko, v kateri je imel fotoaparati. Pri vходу v rov sv. Barbare, ki nosi letnico 1800 so bili napravljeni trije posnetki. Po fotografiranju bi se aparat kmalu skopal, če ne bi pravčasno opazili novega rezervoarja za vodo.

Ko smo zapuščali karavlo, se je začelo nad nami jasiti. Vse je kazalo, da bo še lepo, zato smo se vrnili. Med potjo smo opazili na desni strani veliko skalo, ki je imela na vrhu vklesan trikotnik. V trikotniku je bila črka R in letnica 1796. Kaj predstavlja ta letnica, ni vedel nihče povedati, črka R pa pomeni Ruard. Med potjo sem našel lepe primere živosrebrne rude v zvezi s kremenasto laboro. Ti kosi so bili prikladni za žep in zaradi lepe rdeče barve bolj vabljivi kot tista skala pri Karlovem rovu.

Prišli smo do kraja, ki se mu pravi »Pri zadnjem plavžu«. Za kratek zgodovinski pomenek smo se tod ustavili in ogledali teren. Po mnenju zgodovinarjev so tu že Kelti pridobivali železo — zato spada ta kraj v predzgodovinsko železarsko dobo. Na tem mestu nismo našli ničesar, razen sledov rudarjenja. Čas nas je priganjal, zato smo se odpeljali do hotela na Planini.

Ko smo prispeli do hotela, je bilo vreme že lepše. Povsod naokrog je bilo videti raztresene kmečke hiše. Najstarejše kmetije so — Budnar, Fent, Kokošič, Ment, Zakamnik, Betelj itd. Pravijo, da so imeli v Rovtahn kar 26 mlinov, vsaka hiša pa svojo kovačnico, nekateri pa še žago za les. Ljudje so sila podjetni in samostojni.

Stopili smo v hotel, da se nekoliko ogrejemo in se pogovorimo s Pavlom Lipovcem-Jeričem v zvezi z muzejsko dejavnostjo. Ta možakar naj bi za tehniški muzej prodal »voz na žlajfe«, kakršnega so Rovtarji rabili za prevoz rude od Savskim jam na Savo in celo Javornik. Tov. Lipovec je obljubil, da bo prodal voz in komat. Zgovorili smo se tudi o prevozu posebnega kamna, ki leži med jeseniškim in plavškim Rovtom, v strugi potoka Jesenica. Kamen je nenavadne oblike z okroglo vdolbino. Sklepa se, da so ta kamen rabili za mletje rude pri Savskih jamah. Kdor pa pozna teren, kjer se kamen nahaja, pa seveda ne more verjeti govoricam, da bi se tako daleč prikovali.

Vhod
v rudnik
Barbara
Foto Torkar

Razgovor o pripravah, najdbah in delu je bil »uhovit, čeprav je bila pijača navaden lipov čaj. Kar prilegel se je, ker smo bili precej premočeni. Po sklenjeni kupčiji in dogovoru smo se poslovili od prijaznega Pavla in odšli proti grapi, kjer teče Jesenica. Šofer je ostal pri avtomobilu, mi štirje pa smo obiskali edinega, še živečega rudarja iz Savskih jam. S seboj smo vzeli tudi magnetofon. Ravnik in Torkar sta posnela že lepo število pogovorov starih rudarskih in železarskih veterani. Mnogi od teh sedaj že počivajo na pokopališču, njihove besede pa se bodo ohranile še poznejšim rodovom. Počasi smo po blatni poti prispeli do hiše rudarskega upokojenca Antona Hribarja-Peređla. V hiši smo se hitro razmestili in pripravili magnetofon. V začetku je slabo kazalo, ker ni bilo vtikalne doze, končno pa se je le našla rešitev. Po krajšem nagovoru je bil stari rudar pripravljen povedati vse, kar ga želimo vprašati. Da bi videl, kako to gre, je Ravnik predvajal govor Janeza Ceklina iz Bohinja, ki so ga z njim poslušali tudi ostali člani družine. Besede tovariša Ceklina so poslušali z zanimanjem, ker je Ceklin tako preprosto in zabavno povedal, kako je bilo včasih, ko so po vasi vlekli »dimnjak«, ker tisto leto ni bilo nobene neveste v vasi. Pri tem je mlada gospodinja, ki se je primožila v Rovte k Hribarjevim, spoznala domačo »špraho« in veselo dejala — saj sem tudi jaz iz Bohinja. Takoj nato smo zvedeli, da sta v hiši še dva Bohinjca — oba Franceta — Torkar in Ravnik.

V dobrem razpoloženju se je začelo spraševanje. Magnetofonski trak je zapisoval pogovor med Hribarjem in Torkarjem. Na vprašanje, koliko je star in kje se je rodil — je povedal, da je bil rojen pred 87 leti na Jesenicah. Tu živi s svojo ženo že 63 let. Začel nam je pripovedovati, kako je dobil službo pri Savskih jamah, kjer je bivša KID kopala železno rudo. Dejal je: V začetku so naše mlade fante zaposlili v manj nevarnem rovu kot »laufarje«. To je bil vsak novinec, ki je vozil rudo s posebnim lesenim vozičkom iz rova. Rudo smo vozili v temi, luč je bila le tam, kjer se je ruda nakladala in sortirala, vozili smo jo v vozičku, ki je imel prvi dve kolesi manjši od zadnjih dveh, po posebnih lesenih tirih. Med tednom nismo smeli domov. Spali smo pri jamah. Na vrhu prostorne hiše smo imeli ležišča, spodaj so bile delavnice za kolarje in tesarje. V sobotah smo šli na svoje domove. Vsako leto na dan 4. decembra smo praznovali rudarski praznik Sv. Barbare — zaščitnice rudarjev. V ponedeljkih smo menjali »šiht«. Pod zemljo smo delali 8 ur, nad zemljo pa 12 ur.

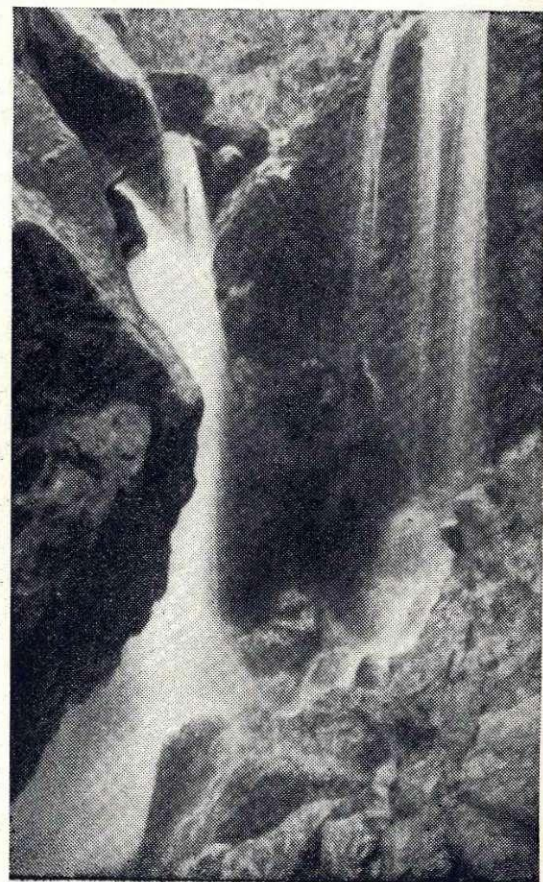
V globini so kopali močni, krepki ljudje pod težkimi pogoji, pri večkratnem vdoru vode, ob svitu leščerbe na repično olje. Onemoglega rudarja so zaposlili pri napravi, s katero so dovajali zrak.

Če se je laufar dobro izkazal in se hitro priučil drugih del, je napredoval do »lerhajerja«, nato pa je imel možnost priti še do »hajerja« in do »forhajerja«. Pod zemljo so imeli koničaste lopate, cepine, »šlegelne« in »štange«. Šlegel je bil kladio posebne vrste, štanga pa priprava za vrtanje lukenj. Rudo so razstreljevali s smodnikom, pozneje pa z dinamitom. V luknjo, ki jo je napravil s štango, so dali papirnat tulec, ki so ga rudarji napravili sami iz papirja. V tak tulec so vsuli smodnik, ki ga je bilo treba z bakreno konico zatlačiti. Železna konica se ni smela uporabiti, ker bi se z njo povzročile iskre. To delo so imenovali priprava »šusov«. Delo je bilo dolgotrajno in nevarno. Pred razstreljevanjem so dali v smodnik posebne vžigalice iz žvepla, ki so bile samo za ta namen izdelane. Po razstrelitvi rudnih skladov, je nastalo mnogo dima in prahu, da so rudarji težko dihal. V rovu je bil tudi močan smrad, ki se je vpijal v obleko in ga je bilo čutiti še po opravljenem delu. Ob sobotah, ko so rudarji šli domov — pravijo — jih je bilo že od daleč čutiti.

(Dalje)

Uganite, kje je to:

Foto Polak

Odlomki iz kronike delavskega gibanja na Jesenicah

Njegovo življenje bi bila lahko dolga povest, četudi bi obsegala samo sedem let njegovega plodnega revolucionarnega delovanja — od trenutka, ko je odjeknila v svet Oktobrska revolucija, do tistega dne 1924. leta, ko se je njegovo življenje izteklo v neznano skrivnostno usodo, o kateri lahko samo ugibamo, toda kaj se je v resnici zgodilo, pa najbrž ne bomo mogli nikoli dognati. Nekateri vedo povedati, da so ga leta 1924 izgnali in da je potem odšel v Sovjetsko zvezo. Med njegovimi starimi znanci so tik pred vojno krožile novice, da je ob podpisu gospodarskega sporazuma v zadnjih letih pred vojno bil kot sovjetski državljani v sovjetski trgovinski delegaciji. Drugi spet so pripovedovali, da je odšel na Češko, toda tudi te govorice so brez vsakega oprijemljivega dokaza. Dejstvo je le, da se je zabrisala vsaka sled za njim in človeku se nehote vsiljuje misel, da tedaj, ko je prišel v roke komisarju obmejne policije na Jesenicah, ni prestopil meje in da se je njegova usoda končala tako, kakor so se končale skoro vse usode nenadoma izginulih, a v zaporih pobitih revolucionarjev. Z gotovostjo trditi kaj takega pa vseeno ne moremo, ker je njegova usoda, odkar je bil izgnan — kakor je trdila oblast — zavita v neprodirno temo.

Njegovo ime je bilo Ciril Košir. Njegov poklic: delavec v hladni valjarni. Njegovo prepričanje: nezlomljiva vera v zmago pravice in čas, ki ga bo ustvaril delavec, ko bo obračunal z izkoriščevalci in tirani vseh vrst, z vsemi sleparji, goljufi in lenuhi, ki bi radi živeli od njegovega dela in na njegov račun. Bil je med tistimi, ki jim je Oktobrska revolucija pokazala novo, neprehojeno pot in jih napravila za ljudi, ki jim na tej poti boja ni bilo žal ne časa ne trpljenja, ne samoodpovedi in ki so bili za stvar delavskega razreda vsak čas pripravljeni žrtvovati tudi svoje življenje. Bil je med njimi, ki so v času velikih delavskih stavk in demonstracij evropskega proletariata v zadnjem letu prve svetovne vojne, popeljali v demonstracije tudi delavstvo tovarn Kranjske industrijske družbe na Jesenicah, Javorniku in na Blejski Dobravi. Bil je med tistimi, ki so na demonstracijah v prvi polovici 1918. leta zahtevali kruha, konec vojne in dejanj po vzgledu leninovega oktobra. Bil je med tistimi, ki so še pred koncem prve vojne spoznali, da je vodstvo slovenskih socialistov z vstopom v buržoazni Narodni svet krenilo na krivo pot, na pot sodelovanja z buržoazijo, ki se je v letu splošnega ljudskega vrenja in ljudskih zahtevah po socialnih spremembah prizadevala tudi v bodoče zagotoviti vladajoči položaj. Bil je med tistimi, ki so socialistično sodelovanje v Narodnem svetu javno obsojali in zahtevali od socialističnega vodstva v Sloveniji prekinitev sodelovanja z buržoazijo in dejanj, ki bi delavski razred pripeljala do oblasti.

Tak je bil on. In takih je bilo na Jesenicah vedno več. Nezadovoljen s politiko vodstva slovenske socialne demokracije je bil zato med najbolj prizadevnimi, ki so že v zadnjih mesecih pred koncem prve svetovne vojne začeli v jeseniških socialističnih vrstah oblikovati levico, strujo, ki je postajala čedalje močnejša, čim tesneje se je socialistično vodstvo v Sloveniji povezovalo z buržoazijo. Ko je po 3. novembru 1918 po razpadu avstro-ogrskega cesarstva slovensko socialno demokratko vodstvo nadaljevalo svoje sodelovanje z buržoazijo v takozvani Narodni vladi pod vodstvom dr. Antona Korošca, je leva struja v vrstah jeseniških socialistov že močno nadkrilila desnico, ki se je po 6. decembru 1918 še hitreje razkrajala. Takrat je bil Ciril Košir med najvidnejšimi in najbolj vplivnimi jeseniškimi socialisti, ki so odkrito očitali vodstvu stranke, da je bilo njegovo početje v zvezi s 1. decembrom 1918 največja napaka, če ne že izdajstvo delavske stvari, saj je bilo takozvano zedinjenje v okviru kraljevine SHS zedinjenje buržoazije in ne uresničitev stoletnih teženj najnaprednejših mislecev med južnoslovenskimi narodi, obenem pa tudi izdaja strankinega programa, ki je po zamisli pisatelja in socialista Ivana Cankarja zahteval republiko, urejeno na federativen način.

V tistem času, ki je žalostno zaslovel v zgodovini slovenskega delavskega gibanja zaradi sporazumaškega sodelovanja slovenskih socialističnih vrhov z buržoazijo, je bil Ciril Kosmač med nepomirljivimi jeseniškimi levičarji, ki se nikakor niso hoteli niti mogli strinjati z vodstvom stranke, ki je ne glede na razpoloženje delavstva še nadalje vozila po zarjavelih in razmajanih kolesnicah II. internacionale, na katerih je socialistična misel že zdavnaj iztirila, in se pustila vpreči v preperelo kočijo, po svojem nazadnjaštvu tradicionalno znanih slovenskih meščanskih strank.

GIBANJE DELOVNE SILE V MARCU

41 novosprejetih delavcev, 68 delavcem prenehalo delovno razmerje, 3 novosprejeti uslužbenci, 8 uslužbencem prenehalo delovno razmerje.

Upokojeni so bili naslednji dolgoletni sodelavci:

Mlakar Lovro, plavž, z delovno dobo v ŽJ 21 let; Koselj Silvester, martinarna, z delovno dobo v ŽJ 11 let; Ertl Jože, Javornik I., z delovno dobo v ŽJ 27 let; Mulej Miha, Javornik I., z delovno dobo v ŽJ 20 let; Štefelin Valentin, Javornik II., z delovno dobo v ŽJ 19 let; Zrimšek Alojz, Javornik II., z delovno dobo v ŽJ 13,5 let; Jarc Franc, Javornik II., z delovno dobo v ŽJ 34,5 let; Kogovšek Anton, Javornik II., z delovno dobo v ŽJ 31 let; Lukan Vincenc, Javornik II., z delovno dobo v ŽJ 19 let; Šmit Franc, Žična valjarna, z delovno dobo v ŽJ 11 mesecev; Zajc Franc, žebeljarna, z delovno dobo v ŽJ 21,5 let; Krivec Valentin, energijska grupa, z delovno dobo v ŽJ 33,5 let; Trtnik Alojz, konstrukcijska delavnica, z delovno dobo v ŽJ 19 let; Globočnik Franc, gradbeni oddelek, z delovno dobo v ŽJ 8,5 let; Širok Anton, livarna, z delovno dobo v ŽJ 13 let; Rozman Jože, vozovna delavnica, z delovno dobo v ŽJ 32 let; Markizeti Jannko, Tehniški biro, z delovno dobo v ŽJ 41 let; Zidar Ferdinand, Javornik IV., z delovno dobo v ŽJ 9 let.

Vsem upokojencem želimo, da bi dolgo uživali zasluženi pokoj!

Umrli so:

Velikonja Emil, plavž, čistilec plina; Oblak Jože, martinarna, vlagalec. Svojcem naše iskreno sožalje!

Predstavljamo naše nove sodelavce:

Uslužbenci: Nemec Štefan, Tovarniški komite; Oblak Terezija OTK; Kejžar Ludvik, Sindikat;

Delavci: Geršak Slavko, plavž; Bajovič Milonja, plavž; Begovič Muharem, martinarna; Benedik Ciril, martinarna; Cvetek Anton, martinarna; Gričar Janez, martinarna; Osmančević Dedo, martinarna; Razinger Franc, martinarna; Semler Izidor, martinarna; Šimon Jožef, martinarna; Vezovišek Ciril, martinarna; Sodja Janez, Javornik II.; Škufca Jože, žična valjarna; Leban Alojz, predelovalni obrati; Žagar Ljudevit, cevarna; Kuplenik Ferdinand, energijski oddelek; Pelc Anton, energijski oddelek; Koranfar Anton, mehanična delavnica; Dovžan Franc, mehanična delavnica; Janša Jožef, mehanična delavnica; Ažman Marko, mehanična delavnica; Filipič Anton, mehanična delavnica; Šest Jožef, konstrukcijska delavnica; Filipič Rafael, elektro delavnica; Pesjak Daniel, Javornik III.; Munda Anton, promet;

Trojer Feliks, promet; Kump Matija, promet; Pintar Ferdinand, promet; Rijavec Silvester, promet; Jesenc Marjan, transport; Samardžić Alaga, transport, Savar Mate, transport; Tramte Viktor, transport; Branc Franc, garaža; Trantura Martina, komunalni oddelek; Koder Ana, DUR.

Novosprejetim sodelavcem želimo uspešnega dela in zadovoljstva v našem kolektivu.

Poročili so se:

Albin Kogoj, plavž, s Frančiško Bizalji; Cvetka Jenšterle, zavijalnica, s Karlom Zevnikom; Momčilo Džaković, Javornik I., s Cvijeto Božović; Ivan Haus, mehanična delavnica, s Slavico Nikolič; Kazimir Jakupović, jeklovlek, s Slavo-Rozo Singer; Marija Repe, nabavni oddelek, z Antonom Klančarjem; Adela Smolnikar, cevarna, z ing. Feliksom Beštrom; Janko Ferik, predelovalni obrati, z Justino Ambrožič.

Rodili so se:

Fabčič Mariji-Ani, predelovalni, sin; Veri Sitar, OTK, sin; Štefki Svetina, mehanična delavnica, hči; Jožetu Batgelju, elektro delavnica, sin; Jožetu Kokalju, žebeljarna, hči; Heleni Hartman, transport, hči; Janezu Muru, energijski oddelek, sin; Lazarju Janjiču, garaža, sin; Anki Martinjak, valjarna 2400, hči; Berti Svetina, elektrodni oddelek, hči; Silvi Korbar, Javornik III., sin; Alojzu Škulju, predelovalni, sin; Gabrijelu Divjaku, martinarna, sin; Jožetu Močniku, plavž, sin; Francu Prešernu, žična valjarna, sin; Alojzu Fajfarju, Javornik III., sin; Jožetu Trseglavu, Javornik III., sin; Stanku Subotiču, plavž, sin; Janezu Rekarju, žična valjarna, sin; Francu Kaduncu, promet, hči; Petru Papiču, Javornik III., hči; Jožetu Kuzmusu, žična valjarna, sin; Stanislavu Peršetu, predelovalni, sin.

Društvo inženirjev in tehnikov organizira tudi glasbene večere

Jeseniško društvo inženirjev in tehnikov, ki vključuje nad 200 inženirjev in tehnikov iz Železarne Jesenice, nekaj pa tudi iz ostalih podjetij, skrbi za strokovno izpopolnjevanje članov potom organiziranja strokovnih predavanj, debatnih večerov in ekskurzij. Te organizirajo posamezne sekcije, kot tudi odbor društva. Predavanja so redna in letos posebno dobro obiskana. Poleg skrbi za strokovno izpopolnjevanje članstva in drugih pa se je odločilo društvo v letošnji sezoni tudi za organiziranje glas-

»Ne, konji pred to kočijo nočemo biti,« je rekel tiste aprilske dni leta 1919, ko je prišel mirit jeseniške levičarje Anton Kristan z namenom, da bi zavrl razburjenje, ki je zajelo jeseniško levico, ker je slovensko socialno demokratično vodstvo zavrnilo udeležbo na beograjskem kongresu združevanja socialističnih strank in skupin v enotno Socialistično delavsko partijo Jugovije (komunistov).

»Ne vpregajte nas v stari voz. Naši hrbti so se naveličali biča. Zato nam raje pomagajte, da prevrnemo staro trhlo kočijo v obcestni jarek, kjer bo razpadla.«

Tako je takrat govoril Ciril Košir, in tako so govorili Štefan Weiss, France Ravnik, Jože Knific, Tomaž Volf, Dolinar, Janez Mlakar, Štefan Brun, Albin Kobentar, Tone Vergelj, Aleksander Sitkov in še nekaj sto drugih, ki niso hoteli, da bi jih slovensko socialno demokratično vodstvo vpreglo v stare ojnice.

USTANOVITEV PRVE KRAJEVNE KOMUNISTIČNE ORGANIZACIJE V SLOVENIJI

1. maj 1919. Že na predvečer so praznovali za Delavskim domom. Pogovori so se večinoma pletli o begrajskem kongresu, na katerem je bila ustanovljena SDPJ(k). Kresovi — toliko jih nad jeseniško dolino še ni bilo — so goreli vso noč. Vmes so pokali možnarji in puške. Policijski komisar Stepišnik, ki je bil zaradi vrenja in negotovega položaja v državi zadnje čase z delavci nad vse prijazen, je rekel naslednje jutro, da je pokalo, kakor svoj čas na italijanski fronti. Ni se zmenil, da so v slavnostnem sprevodu nosili gesli **Zahtevamo diktaturo proletariata in živela SDPJ(k)**, ki je sicer na Jesenicah še ni bilo, a jo je levica vseeno že smatrala za svojo. Na slavnostnem zborovanju je med govorniki govoril tudi Ciril Košir in javno obsodil vodstvo slovenske socialne demokracije, na popoldanski zabavi, ki je bila v Hrenovici in ki se jo je udeležil tudi generalni direktor Noot in se dobrikal delavstvu, pa je vzkliknil: »Med nami in kapitalisti ni sprave. Je samo boj!«

S takim praznovanjem Prvega maja na Jesenicah tudi vodstvo slovenske socialne demokracije ni bilo zadovoljno in zahtevalo, da se jeseniško članstvo pokorava direktivam stranke. Tudi na plenumu, ki ga je sklicalo, je zagrozilo vsem, ki se ne bodo držali strankinega programa z izključitvijo, obenem pa moledovalo, naj bo članstvo enotno.

»Nihče nas ne bo izključeval,« so sklenili jeseniški levičarji. Poti med njimi in socialdemokratskim vodstvom so se razhajale. Zato so sklenili, da izstopijo iz socialnodemokratske stranke in ustanovijo krajevno organizacijo Socialistične delavske partije Jugoslavije (kmounistov).

Junija 1919 so imeli v telovadnici takratne meščanske šole ustanovni zbor. Za predsednika so izvolili starega socialističnega borca Štefana Weisa, za blagajnika Franca Ravnika, tajnik pa je postal on.

Junija 1919 se je jeseniško delavstvo zapisalo v zgodovino slovenskega delavskega gibanja kot ustanovitelj prve krajevne komunistične organizacije v Sloveniji.

OBČINSKE VOLITVE V MARCU 1920

Marec 1920. Bližale so se občinske volitve. V tem času je bil komunistični agitator. Buržoazija se ni več kazala tako spravno. Ovirala je predvolilne shode. Kljub temu pa sta na Jesenicah in na Koroški Beli, pod katero je spadal Javornik, zmagali komunistični listi. Na Jesenicah je bil izvoljen za župana Anton Žnidar, na Koroški Beli pa Blaž Kemperle z absolutno večino.

21. marca 1920 je delavstvo v jeseniški občini dobilo v obeh občinah komunističnega župana.

Konec marca 1920, takrat ko bi se moral konstituirati novoizvoljeni občinski odbor na Jesenicah, so prvo sejo, ki je bila v hotelu »Triglav« prekinili orožniki in zahtevali, naj se odbor razide, ker je oblast razveljavila izvolitev komunističnega župana. Nič niso zalegli protesti. Orožniki so komunistične odbornike razgnali.

JESENICE OB ŽELEZARSKI STAVKI LETA 1920

Ni se še pegovalo razburjenje med jeseniškim delavstvom, ko je 15. aprila 1920 izbruhnila velika stava jugoslovanskih železničarjev. Tudi na Jesenicah so takoj stopili v stavko, od katere se je delavstvo obetal, da bo prerasla v revolucijo. Zato so sklenili, da bodo skupaj z železničarji priredili demonstrativno zborovanje pred postajo, nato pa sklicali slavnostno sejo razveljavljenega občinskega odbora in na njej slovesno ustoličili na volitvah izvoljenega župana Antona Žnidarja.

Mrzlično so potekale priprave za demonstrativno zborovanje. Komunisti so iskali zveze tudi z vojaštvom, stacioniranim na Jesenicah. Tako je Janez Mlakar pridobil za sodelovanje svojega rojaka mitraljezca Periča, doma iz Šenčurja pri Kranju, ki je bil takoj pripravljen, da s svojo strojnico v primeru revolucije stopi na stran delavstva. Kljub temu, da so priprave potekale tajno, je morala buržoazija zaslutiti, da se nekaj pripravlja. Orožništvo je zastražilo progo in prav na dan demonstracije je pripeljal na Jesenice poloklopni vojaški vlak četo vojakov, ki je razgnala demonstrante. Tedaj so dvignili glavo tudi jeseniški komunistični nasprotniki, ki so se poprej potuh-

nili. Na zborovanju v osnovni šoli so sklenili in se ponudili orožništvu in vojaštvu na razpolago. Dobili so orožje in skupaj z vojaštvom in orožništvom zastražili progo in druge pomembne objekte.

Kljub izjalovljeni demonstraciji in izjalovljenemu poizkusu, da bi ponovno ustoličili zakonito izvoljenega, a na zahtevo oblasti odstavljenega župana, delavci niso odnehali. Pripravljali so se na odločilni spopad. Poskrto orožje je prihajalo na dan. Pri »Jelenu« je tajno zasedalo vodstvo akcije, v katerem so bili Anton Žnidar, Štefan Weiss, Ciril Košir, Janez Mlakar in Jurij Jeram. Na sestanku, na katerem so bili Anton Žnidar, Ciril Košir in Jurij Jeram, je slednji menil, da bi bilo tvegano začeti akcijo brez vednosti vodstva Socialistične delavske stranke, ki se je pred nedavnim ustanovila in zbrala v sebi vse levičarske grupe z namenom, da se vključi v SDPJ(k).

»Prav,« je takrat menil Košir in sklenil, da se s kolesom popelje v Ljubljano.

Dne 24. aprila 1920 se je Košir s kolesom odpeljal v Ljubljano, kjer so mu povedali, da nimajo nobenih navodil iz Beograda, razen da ostanejo disciplinirani in se ne pustijo izzvati v oboroženo akcijo. Nad takimi navodili je bil razočaran. Zvenela so tako po starem, tako po socialdemokratsko, da je podvomil, da jih je izdalo vodstvo SDPJ(k). »Ne pustite se provocirati!«

Jeseniški delavci se niso držali niti ukaza o prepovedi praznovanja in niso upoštevali niti navodil, ki jih je priporočal sekretar CK Sima Markovič. Na Mežaklji in na hribih nad jeseniško dolino so goreli kresovi, praznik sam pa so praznovali na Prvega maja popoldan na Poljanah. S smrek so vihrale rdeče zastave.

PO VUKOVARSKEM KONGRESU

Junij 1920. Levičarji so uspeli pripraviti vodstvo slovenske socialne demokracije, da je poslalo svoje delegate na Vukovarski kongres, na katerem se je SDPJ(k) preimenovala v Komunistično partijo Jugoslavije. Upali so, da se bo tudi slovenska socialna demokratska stranka v celoti vključila vanjo, a so bili razočarani. Slovenski socialni demokratje so se na kongresu priključili odpadniški Topalovičevi skupini in demonstrativno zapustili kongres. Od sedemnajstih slovenskih delegatov so na kongresu ostali le trije, med njimi oba jeseniška delegata Tone Vergelj in podpredsednik krajevne partijske organizacije na Jesenicah Janez Smolej.

Jeseniški delavci so nestrpnost čakali zborovanja, da bosta delegata poročala o kongresu. Dvorana v Delavskem domu je bila nabita do zadnjega kotička. Kakor so bili ogorčeni nad delegati, ki so zapustili kongres in solidarizirali z odpadnikom Topalovičem, tako so bili tudi navdušeni ob pripovedovanju svojih delegatov, ko sta poročala o veliki množici članstva, ki so jih drugi delegati na kongresu zastopali.

To zborovanje pa ni ostalo brez posledic. Vodstvo jeseniških socialnih demokratov, ki so bili lastniki gospodarskih organizacij in obenem pravni lastniki Delavskega doma, je dalo komunistom indirektno vedeti, da ne bo več dovoljevalo v Delavskem domu njihovih političnih zborovanj, dasi so komunisti pred političnim razkolom, ko so kupili in obnovili dom, prispevali v sredstvih in po delu mnogo več zanj kakor socialni demokratje. Komunisti so si zato poiskali za politično delo prostore v gostilni pri »Verglesu« — pri današnjem Kobalu — in v nekdanji Brunerjevi gostilni. Strokovna zborovanja pa so še naprej imeli v Delavskem domu, ker se v strokovni organizaciji niso razcepili in so nastopali skupno.

Socialnodemokratska demonstracija na Vukovarskem kongresu pa je načela tudi vrste jeseniških komunistov. Vedno večji pritisk na komuniste s strani oblasti in Kranjske industrijske družbe ter neodločnost CK KPJ pod vodstvom Sime Markoviča — vse to je povzročilo, da so se nekateri jeseniški komunisti začeli vračati v socialno-demokratske vrste. Med njimi je bil tudi Jurij Jeram, ki je kmalu zavzel vodilni položaj in postal glavni socialdemokratski tribun na Jesenicah.

Jesen 1920. Buržoazija je postajala vedno bolj nasilna. Podpiralo jo je tudi orožništvo in preprečevalo shode pred novembrskimi volitvami v ustavodajno skupščino. V tem času je bil Ciril Košir neumorni politični agitator. S prav tako neumornim političnim delavcem Tonetom Vergljem, ki je bil kasneje v času monarhohfašistične diktature duša jeseniških komunistov, sta govorila na številnih predvolilnih shodih, ki jih je skoro vse razgnala žandarmerija. Kljub temu pa je komunistični poslanski kandidat v jeseniški dolini dobil večino.

Kljub temu, da je KPJ izšla z volitev kot tretja najmočnejša stranka v državi, je buržoazija z vsemi sredstvi nadaljevala svojo ofenzivo proti komunističnemu gibanju. Minister za notranje zadeve Milorad Drašković je spretno izrabljaj slabosti vodstva CK KPJ, ki so se pokazale že ob občinskih volitvah, ob železničarskem štrajku in ob drugih akcijah, in pripravljaj teren za prepoved KPJ, računajoč s tem, da bo CK KPJ ponovil iste napake in da bo prepoved potekla brez resnejših nemirov. Kakor je predvideval, se je tudi zgodilo. Komunistično vodstvo pod Simo Markovičem se je po »Obznani« omejilo le na interpelacijo v parlamentu, kar je zmedlo komunistične vrste in mednje vnašalo razkroj.

Dalje)

benih večerov. Potom njih želi nuditi članom in ostalim ljubiteljem resne glasbe interne glasbene prireditve. Doslej sta bila organizirana dva glasbena večera. Prvi je bil 12. marca, drugi pa 2. aprila. Obakrat je občinstvo gornje prostore Kazine polno zasedlo in z velikim zanimanjem sledilo posameznim točkam programa, ki ga je na prvem večeru izvajal salonski orkester jeseniške glasbene šole pod vodstvom Rada Kleča, na drugem večeru pa so izvajanje orkestra dopolnili še solisti Pavlica Klečeva, prof. Lado Rotar in oboist Ivan Jenko. Organizirani večeri resne glasbe so toliko zanimivejši, ker jih dopolnjuje inž. Avgust Karba z izčrpnimi komentarji o komponistih in izvajanih delih. Ker so bili Jeseničani doslej za podobne prireditve prikrajšani, so hvaležni DIT, da se je odločilo organizirati tudi glasbene večere, ki sicer v njih kompetenco ne spadajo. Ker je že prvi glasbeni večer več kot uspel, je bilo za drugega, na katerem so bila izvajana sledeča dela: Belinijeva uvertura k operi Norma, Haydnov 2. stavek Andante iz simfonije št. 94, Mascagni Intermezzo iz opere »Cavalleria Rusticana«, Cimarosa »Koncert za oboe in orkester«, Smetana »Fantazija iz opere Prodana nevesta«, Gounod »Valček iz opere Faust«, izredno zanimanje. Kakor na prvem, so morali nastopajoči tudi na drugem večeru dodati programu še po eno točko, kar je v priznanje orkestru in istočasno v dokaz, da si Jeseničani podobnih prireditev več kot žele. Predvidoma bosta v letošnji sezoni še dva glasbena večera, katerih program bo prav tako izvajal salonski orkester jeseniške glasbene šole. V prihodnji sezoni pa nameravajo dati tem glasbenim večerom stalno obliko in poskrbeti, da bodo nastopali na njih tudi tuji instrumentalni kot vokalni ansambli. Društvo inženirjev in tehnikov je z uvedbo omenjenih glasbenih večerov doprineslo tudi k utrditvi tovarštva med člani in prosvetnimi delavci Jesenic, ki doslej ni bilo dovolj enotno.

Kaj delajo naši upokojenci

Naši upokojenci so imeli v zadnjem času dve važni prireditvi. V torek, 17. febr. 1959 so praznovali v dvorani Delavskega doma 10-letnico ustanovitve Društva upokojencev na Jesenicah. To proslavo so združili v okvir proslav 40. obletnice obstoja Komunistične partije Jugoslavije in 90-letnico obstoja Železarne. Tako so upokojenci kot ena prvih množičnih organizacij imeli tako proslavo, v katero so vključili lep in prisrčen kulturni program.

Po pozdravu je zaigral tri skladbice mladinski odsek tamburašev

Obrtniškega društva z Jesenic, ki ga vodi upokojenec tov. Dolenc. Nato smo slišali kratko zgodovino o ustanovitvi društva, za tem pa je oktet upokojencev ubrano zapel več narodnih pesmi. Sledil je duet Ambrožiča in partizanke Angelce. Ob koncu pa je v šaljivem kupletu tov. Črnko vsakega malo »poslat«.

Navzoči so zelo pazljivo sledili izvajanjem programa in se od srca nasmejali blagim zbadljivkam kupleta.

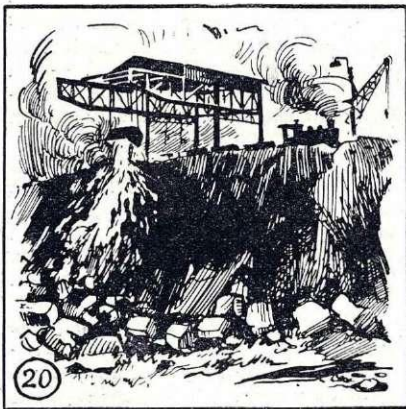
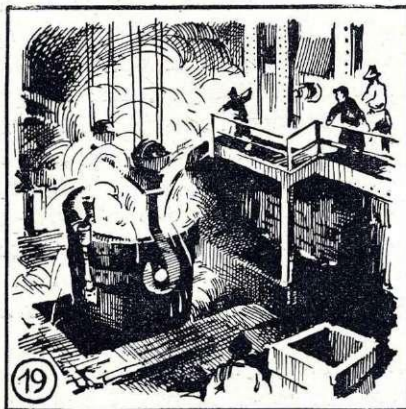
Ko je zaškripala harmonika in zagrmel bas ob nežnih glasovih violin in glasnega klarineta, (spet sami upokojenci), je 89-letni Hribar z brhko 82-letno Lenko otvoril ples in pričela se je nadvse prijetna zabava, ki je trajala pozno v noč. Članstvo je bilo s prireditvijo izredno zadovoljno in enoglasno ugotavlja, da take domačnosti in tako lepega večera že dolgo ni doživelo in je samo spraševalo, kdaj bo spet.

V soboto, dne 21. marca 1959 pa so imeli redno letno skupščino društva, na kateri so poslušali najprvo o delu odbora in prevedbi pokojnin, nato pa jim je šef pokojninskega oddelka podružnice zavoda Jesenice, tov. Keber tolmačil novi invalidski zakon. Sama skupščina je potekala na prav zadovoljivi višini, saj so letos odpadle, do sedaj vedno upravičene kritike o nizkih pokojninah. Iz poročil smo ugotovili, da so se pokojnine na področju jeseniškega zavoda, samo do novega leta popravile za skoraj 17 milijonov dinarjev.

Tudi novi invalidski zakon bo znatno popravil dosedanje nizke prejemke invalidskih upokojencev, zlasti onih, ki so utrpeli nesrečo pri delu in imajo od te nesreče posledice. Le-ti bodo poleg svoje popravljenе invalidske pokojnine, prejemali še posebni invalidski dodatek v gotovih odstotkih, ki jih jim bo priznala posebna zdravniška invalidska komisija, zaradi njihove telesne okvare.

PIŠE Ing. Avgust Karba

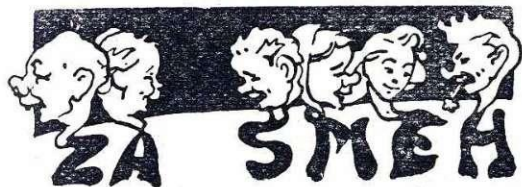
POVEST O

Vlivanje se izvede na ta način, da se skozi posebno odprtino na dnu ponovce spušča tenak curek jekla v kokile ali v lijak, medtem ko se hitrost vlivljanja regulira s pomočjo posebnega zamaška iz materiala, zelo odpornega proti ognju, ki odpira ali zapira odprtino. Ko je vlivljanje končano, odstranijo s pomočjo žerjava najprej kokile in potem še razbeljene bloke jekla z plošč, ki jih ponovno pripravijo za vlivljanje.

Ti jekleni bloki se imenujejo ingoti, če imajo kvadraten prerez in brame, če imajo pravokoten prerez, ter lahko tehtajo od nekaj sto kilogramov do 20 in tudi več ton. Vendar so ingoti in brame šele vmesni proizvod železarne in se morajo še nadalje predelati. Zato se prepeljejo v valjarno ali kovačnice, kjer se na poseben način predelajo v različne proizvode kot pločevino, razne profile in podobno.

Vendar ni proizvodnja jekla v Siemens-Martinovi peči edini način, ki se danes uporablja. Za proizvodnjo boljših vrst jekla uporabljajo elektro-peč, kjer se namesto goriva uporablja za taljenje električni tok in je zaradi tega tudi njena konstrukcija drugačna. Elektro-peči imajo manjšo zmogljivost kot Siemens-Martinove peči in lahko zakladajo od nekaj sto kilogramov do nekaj deset ton vložka.

Pepe Goflja ima besedo

Pa »Srečno!« vsem skupaj. Prvi torek v aprilu sva imela z mojo ženo Franco Ragljo politično uro. Takšne sestanke imava večkrat, zato sva na prejšnjem obdelala važnejše probleme, za danes pa nama je ostalo samo še nekaj za pod »raznok«. Najprvo sva se spravila nad tržnico. Franca je zadnjič stikala za semeni in raznimi drugimi drobnarijami, pa je mimogrede zašla še v novo tržnico, misleč — stavba je nova in kar čedna, verjetno imajo vsega na razpolago. Vsa presenečena pa je Raglja zagledala zidarje in »malarje«, zato jih je nahlulila: »Kaj še niste gotovi s svojim delom, saj pacate tod okoli že leto in dan, bolje bo če greste podirati tiste stare barake pred železniško postajo, ki kvarijo ugled našemu dičnemu

mestu. Vedeti bi še morali, da branjevke nestrpno čakajo, kdaj bodo lahko zapustile tiste stare nič kaj privlačne podrtije.«

Z Ragljo sva se pogovarjala tudi o premijah. Že nekaj dni prej sem jo prepričeval, da bom prinesel domov vsaj 10 metuljev, toda tistega dne, ko so v tovarni delili premijo, je bila Franca Raglja žalostna pa tudi jezna. »Veš kaj, Pepe, ljudi se vleče za nos navadno samo prvega aprila, toda Ti si mene potegnil desetega aprila. Zdaj mi pa kar lepo po pravici povej, zakaj te nimajo na spisku za dodeljevanje premij. Ali si tako »faulast«, kakor fijakarski konj, ali pa te v tovarni »fantajo kakor ščurka v ješprenju.«

Ko je bila politična ura pri kraju, sva se dogovorila, da obiščeva še zbere volivcev. Franca je komandirala: »Pepe, ti pojdi v spodnji konec Jesenic, jaz pa na Plavž in Podmežakljo!« Ko sem pešačil proti Javorniku, me je namočil dež, k vragu pa sem poslal vse tiste, ki so lani gradili pločnik med fizikurnim domom in glavno pisarno. Pločnik je bil podoben srednje velikemu potoku, v mojih čevljih je kar čofotalo, kako tudi ne, saj sem zajemal pri vrhu. Srečno sem prirajžal na Koroško Belo, kjer so se prav v tistem času zbirali volivci, da se pomenijo o go-

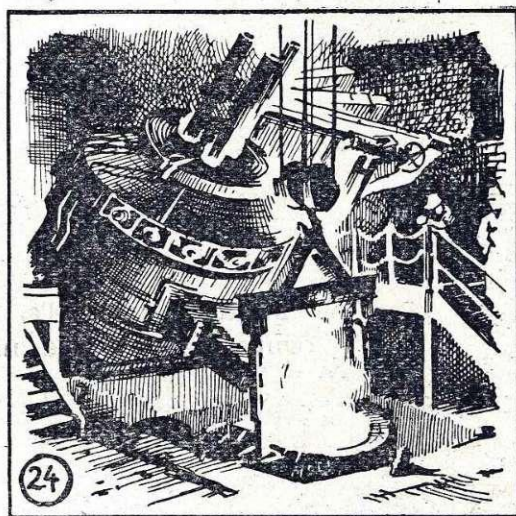
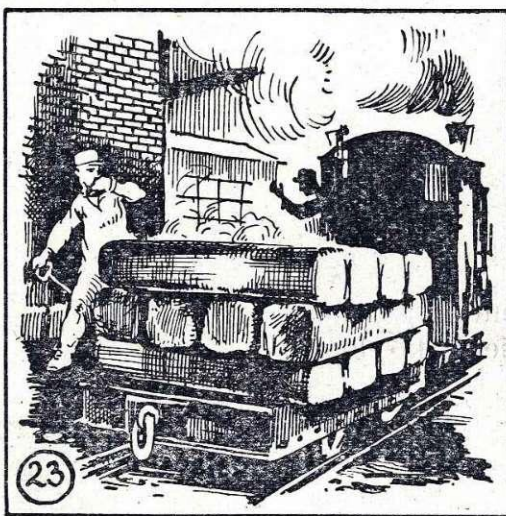
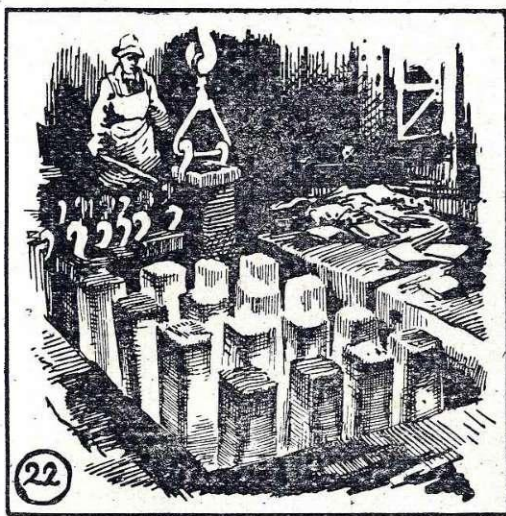
spodarskih problemih svojega kraja. Nabralo se nas je »za dve roki in dve nogi«. Tisti, ki ste imeli v računstvu odlično ali vsaj prav dobro, boste kmalu pogruntali, koliko je to. Tako zanimive in tehtne razprave še nisem slišal, zato sem bil precej v skrbeh, kaj bom stlačil v svojo malho. Zaenkrat sem se zadovoljil z naročilom volivcev jeseniški občini, naj le-ta dobi vsaj toliko »špage«, da bodo lahko zdaj na spomlad posuli puklaste ceste in pota. Tu sem spada tudi prošnja volivcev, ki je namenjena merodajnim organom, da bi podaljšali avtobusno relacijo od gostilne pri Koniču, do gostilne »pri Dežmanu«. kajti ugotovljeno je, da je Koroška Bela v zadnjih letih precej blokirana od ostalega naselja. Sprejel sem še vabilo, naj se udeležim maratonskega teka čez železniške tire pri železniški postaji na Javorniku. Maratonski tek organizirajo delavci in uslužbenci naše tovarne, ki vsako jutro hodijo peš v službo

Ob zaključku naj svojemu sotrpinu Špici Nergaču pri 14-dnevnem časopisu »Železar« zaželim vsaj toliko uspeha pri delu, kakor sem ga imel jaz v lanskem in letošnjem letu. Vsem bralcem »Železarja« želim, da bi prvomajske praznike preživeli zdravi, srečni in zadovoljni! Vas pozdravlja Vaš

PEPE GOFLJA l. r.

ŽELEZU

RIŠE
Jaka Torkar

Ko je celotni vložek v peči raztaljen, se prične zaključni del procesa. V talino se dodaja apno in še različni drugi dodatki, s pomočjo katerih dobijo zaželeno kemično sestavo izdelanega jekla. Ko je temperatura raztaljenega jekla zadosti visoka in kemična sestava odgovarja, odprejo posebno odprtino v zadnji steni peči in jeklo izteče po žlebu v ponovco, ki se nahaja pod žlebom in je podobna ponovci za tekoče surovo železo.

Tudi pri proizvodnji jekla v Siemens-Martinovi peči dobimo podobno kot pri plavžu poleg osnovnega proizvoda tudi stranski proizvod, žlindro, v kateri se nahajajo vse ostale primеси iz vložka, ki niso v jeklu, ali pa se niso odstranile z dimnimi plini. Žlindro odlijejo pri preobodu v posebne jeklene zaboje, ki se odvažajo na odval in tam se iztrese strnjena žlindra s pomočjo posebnega žerjava.

Ko je vse jeklo iz peči izteklo v ponovco, to dvignejo z velikim žerjavom in prenesejo na mesto, kjer se bo jeklo odlilo v posebne železne kalupe, imenovane kokile. Te so izdelane iz posebnega surovega železa in imajo kvadraten ali pravokoten presek. Po več skupaj jih je postavljenih na železni plošči in vlivanje se lahko izvaja direktno v kokile, ali pa skozi poseben lijak, ki je s posebnimi kanali iz opeke, odporne proti ognju, v železni plošči zvezan s kokilami.

Člani jeseniške
Svobode
iz 1. 1921

Jelen Avgust

Razvoj delavskega športa na Jesenicah

Ob proslavi 40-letnice KPJ in 90-letnice naše železarne ne moremo iti mimo razvoja delavskega športa na Jesenicah. Kot vsa naša dejavnost je tudi šport važen člen današnje skupnosti. Kakšna pa je bila njegova pot in kdo je ustvaril prve zametke pravega delavskega športa na Jesenicah?

S športom so se predhodno že ukvarjali, to je bil šport v meščanskih vrstah, ki pa ni imel z delavskim slojem nič skupnega. Po prvi svetovni vojni se je šport gojil na Jesenicah le v obliki telovadbe pri takratnem Sokolu in Orlu, ki sta bila kot rečeno organizaciji s podporo izkoriščevalcev delavskega razreda. Kmalu so napredni delavci na Jesenicah ustanovili Delavsko telovadno društvo Svoboda. Leta 1921 je Svoboda na Jesenicah imela svoj prvi javni telovadni nastop za »Jelenom«. Tu je tudi prvič nastopil v članski vrsti mlad, poln humorja »Parov Joža«, pod tem imenom so ga vsi poznali, to je bil naš prvoborec narodni heroj Jože Gregorčič. Njegova pot je šla nenehno navzgor in razvil se je v vrhunskega telovadca. Gibčnost — katero je prinesel iz Opatije, kjer se je rodil in že za šolskih let igral nogomet — mu je pri telovadbi kaj dobro služila.

V času ustanavljanja športnih klubov na Jesenicah, Edinosti, pozneje Bratstva, se je porodila v vrstah svobodašev misel za ustanovitev športne sekcije. Prve delavske športnike je organiziral v športnem odseku Svobode Jože Gregorčič. Ustanovil je leta 1927 nogometni odsek.

V ta nogometni odsek je vključil mladino iz vrst delavskih družin. Seveda je bil pričetek kaj skromen in težak. Nogometno igrišče smo si uredili pod tovarno »V Vrbju«. Prostor je dala proti najemninu na razpolago KID. Ta prostor je danes povsem zasut in izravnán. Na njem stojijo tovarniški objekti in to v precejšnji višini nad takratno ravninico. Pričeli smo pridno s treningom pod vodstvom Jožeta. Kmalu so bili prvi nastopi doma in tudi na tujih tleh bližnje okolice (v Tržiču, Škofji Loki) seveda tudi z lokalnimi klubi. Prvo naše gostovanje v Tr-

Predvojni revolucionar, prvoborec in narodni heroj Jože Gregorčič ima največ zaslug pri razvoju delavskega športa na Jesenicah

Otvoritev
smučarske
postojanke
na Ravnah
na Mežakli

žiču s tamkajšnjo Svobodo je bilo kaj zanimivo. Na igrišču, ki je bilo zelo primitivno in tudi ob bližnjem potoku na strmem pobočju — tako, da je bila žoga večkrat v vodi kot na suhem — se je zbralo staro in mlado menda ves Tržič, kajti nogometa do tega časa še niso videli. Za gledalce je tisti nekaj pomenil, če je brcnil žogo daleč in visoko pod nebo, čim višje tem večji je bil »Hura«. Navezali smo stike in gostovanja z ljubljansko Svobodo, Grafiko, Železničarjem, trboveljskim Rudarjem in Olimpom iz Celja. Pozneje smo hodili gostovat tudi v zamejstvo, seveda tudi oni k nam in to v Celovec in Beljak.

Z opremo smo bili večno na pičlem. Nogometne čevlje si je nabavil vsak sam, za drese in ostalo pa smo napravili nabiralno akcijo med članstvom Svobode. Lepake za nogometne tekme smo izdelovali sami. Starejši Jeseničani se prav gotovo še spominjajo črk v obliki gobic, ki jih je delal Jože na lepake, tako, da je vsak že od daleč vedel: »Aha, Svobodaši imajo spet »Fusbal«!

Igrišče pod tovarno smo nekaj časa imeli skupno z Bratstvom in ga tudi skupno urejevali. Športni uspehi so bili menjajoči. Kvalitetno se je nogomet dvignil, ker so bili na Jesenicah trije nogometni klubi, odnosno odseki, dva meščanska t. j. SK Bratstvo in SO Borec, ki se je pozneje preimenoval v Gorenjca. Vsi trije so bili kaj trd oreh vsakemu zunanjemu nasprotniku, med seboj pa smo si bili večni rivali. V letu 1931 smo Svobodaši prinesli tudi prvi pokal iz Celovca, priborili smo si ga na turnirju, ki ga je priredil KAC. Za ta nastop v Celovcu smo s pomočjo nabiralne akcije nabavili nove drese in na teh imeli prišito rdečo peterokrako zvezdo po zamisli starejših Svobodašev — komunistov, vendar smo jo morali sneti na pritisk takratne oblasti.

Toda Jože ni bil zadovoljen samo z nogometom, v zimskem času je organiziral tudi smučarsko sekcijo. Vsi nogometaši smo se prelevili v smučarje. Seveda je bila oprema takratnih delavskih smučarjev času primerna, opremil se je vsak sam kakor je vedel in znal. »Dilce« smo imeli vsi Zajčeve iz

Trije starejši posnetki nogometnega odseka Svobode Jesenice

Pečeno jagnje je dobro teknilo

Smučarske tekme na Ravnah 1. 1932-33.

Smučarske tekme na Poljanah 1934-35

Članice športnega odseka Hazena

Žirovnice. V letu 1931-32 smo imeli že prve društvene tekme v tekih na Mežaklji na Ravnah. Zmagal je Koren Vinko. Bilo nas je preko 20 tekmovalcev na 12 km dolgi progi. Jože in še nekaj nas je temeljito zgrešilo cilj in smo prišli celi dve uri pozneje na določeno mesto. Jože kot znan humorist si je omislil brado iz preje, katero je dobil pri kmetu v Zgornji Radovni, do kamor smo zašli — rekoč: »Tako dolgo sem smučal — tekmoval, da mi je kar brada zrasla!«

V letu 1932 smo najeli na Ravnah na Mežaklji od kmeta Antona Pretnarja iz Podhom amalo kočjo in jo preuredili v smučarsko postojanko. Otvoritve nove postojanke se je udeležilo 80 članov, poleg nas pa tudi člani Svobode iz Gorij pri Bledu, ki jih je vodil Andrej Prešeren - Remarjev. On je bil tudi naš stalni fotograf. Tega dne je vladalo na Ravnah veselo razpoloženje, saj smo imeli svojo godbo, tako da smo lahko plesali, na ražnju pa smo pekli jagnje. Otvoritvena slavnost nam je ostala še dolgo v nepozabnem spominu.

Tudi športnice smo imeli v svojih vrstah. Meščanski klubi so za svoje članice ustanovili za tiste čase moderno žensko športno igro »hazeno«. Jasno, da tudi delavski šport ni smel zaostajati. Ustanovljen je bil odsek Hazena. Ta šport je bil moderen oziroma v ospredju le nekaj let, nato pa so ga prenehali gojiti.

Biti takrat delavski športnik ni bilo lahko, posebno če se je reklo Svobodaš, pri vsaki redukciji v tovarni so bili gotovo v pretežni večini na listi člani našega društva.

Leta 1932, ko je tovarna zopet reducirala precejšnje število delavcev, smo pod Mežakljo na zemljišču takratne delavske zadruga »Stan in dom«, kjer se danes gradijo osmorčki, pričeli z gradnjo novega športnega igrišča, ker nam je stara KID odpovedala.

Nekaj brezposelnih in odpuščenih delavcev je bilo stalno zaposlenih pri gradnji igrišča. Ostali člani so delali brezplačno v svojem prostem času. To prostovoljno delo smo imenovali »Kuluk«. Tako smo si z velikim trudom zgradili novo nogometno igrišče. Otvoritev je bila v letu 1933.

Skupina stalno zaposlenih delavcev pri gradnji nogometnega igrišča

V letu 1933 je jeseniška Svoboda prišla v spor z glavnim odborom Svobode v Ljubljani in zato se je na Jesenicah ustanovilo novo delavsko kulturno društvo Enakost in tudi športni odsek pod tem imenom. V oktobru 1934. leta pa je oblast razpustila športni odsek Enakosti, ter tudi društvo Enakost, ker člani nogometnega odseka niso šli prisegati novemu monarhu Petru II. kot sta to storila oba me-

Nogometni brzoturnir delavske nogometne podzveze: Olimp - Celje, DASK - Trbovlje, Grafika - Ljubljana, Kovinar - Jesenice

Kuluk delo je opravljal tudi oče Koren. — Njegovih šest sinov se je aktivno izživljalo v nogometnem odseku

ščanska kluba, odnosno vsa društva. Tudi sedaj nismo mirovali, vložili smo nova pravila za SK Kovinar Jesenice. Oblast nam jih je trikrat zavrnila, vedno je dobila neko pripombo na vložena pravila. Končno nam je le dovolila obstoj in tako smo nadaljevali z delavskim športom.

Pri splošnem štrajku na Jesenicah v letu 1935 smo tudi jeseniški športniki aktivno sodelovali. Pod

Nogometni brzoturnir
Delavske nogometne
podzveze
Olimp - Celje,
DASK - Trbovlje,
Grafika - Ljubljana in
Kovinar - Jesenice

Moštvo SK
Kovinar Jesenice
po odhodu
Jožeta Gregorčiča
v Španijo

vodstvom Jožeta Gregorčiča smo kar v tovarni igrali nogomet in druge športne igre.

V tem času se je v Ljubljani ustanovila »delavska nogometna športna podzveza«, ki je združevala športnike železarskih in rudarskih klubov. Pričela so se medsebojna tekmovanja, sodelovali pa so naslednji nogometni klubi: Dask Trbovlje, Olimp Celje, Grafika Ljubljana in Kovinar Jesenice. Omenjeni klubi so tekmovali za pokal »Delavske nogometne športne podzveze«. Tekmovanje je bilo v letu 1936, prvo mesto in pokal pa si je priborilo moštvo NK Kovinar.

Da bi bil uspeh pri pokalnem tekmovanju popoln, si je Jože zamislil trenerja tov. Staneta Bertonclja iz Ljubljane. Zelo požrtvovalno je dvakrat tedensko prihajal na Jesenice in to samo za povrnitev prevoznih stroškov in skromno večerjo. Vse to so plačali nogometaši sami iz lastnih sredstev, samo zato, da je izpopolnjeval njihovo znanje ter skrbel za vzdržnost.

V septembru leta 1936 je odšel Jože v Španijo na pomoč republikanskim četam, od tedaj dalje je vodil kot predsednik delavski šport na Jesenicah poznejši prvoborec Benedičič Franc. V letu 1938-39 pa tov. Bukovnik Ciril. V tej dobi smo zgradili na igrišču tudi garderobe za igrače, ker jih do tega časa ni bilo in so se nogometaši morali preoblečiti kar pri »Jelenu«.

Omeniti pa je treba, da je bil delavski šport na Jesenicah velik kamen spotike meščanskim klubom odnosno društvom. — Ako je le bila dana prilika, so izvabljali naše igrače v svoje vrste, če ni šlo drugače, so jih v tovarni na pritisk izdajalca Humra Lovra reducirali, nato z vsemi mogočimi obljubami ponovno zaposlili v tovarni, seveda s predhodnim pristankom, da se vpišejo v meščanski klub. Nekoč, ko sta nastopila večna rivala SK Bratstvo in SK Kovinar v prijateljski tekmi, nisi vedel, na kateri strani

so Kovinarji, kajti v vrstah Bratstva je nastopilo kar pet bivših Kovinarjev. Kazalo je, kot da je delavski šport na Jesenicah neka šola za vzgojo nogometašev, ko se izpopolni, pa ga prevzame meščanski klub. Pod takimi pogoji je bilo delovanje res težko, vendar je delavski šport šel svojo pot. V letu 1940-41 pa je bil predsednik Vister Maks, v tem času pa so se že zbirali črni oblaki nad Jugoslavijo. Ko je prihrumel nemški fašizem, pa je delavski šport na Jesenicah zamrl.

V gorah so se zbirali delavski športniki: Jože Gregorčič, Matija Verdnik, Franc Benedičič, Karol Preželj, Tone Talar, brata Stražišarja, Drago Ažman, Pavle Koren, Slavko Oman, Franc Klinar, Tine Pretnar, Lebar, Ivan Vovk, Ciril Trilar, Tonček Lončnar in drugi. Le-ti so začeli novo borbo proti okupatorju za pravice in svobodo delavskega razreda in tudi za športno izživljanje človeka brez razlike.

40 let revolucionarnega dela

V marcu je bila redna letna skupščina okrajnega Sveta Svobod in prosvetnih društev. Na tej skupščini so Francetu Škerlju podelili zlato odličje za uspešno dolgoletno delo na področju amaterske prosvetne dejavnosti. S podelitvijo odlikovanja je Zveza Svobod in prosvetnih društev v Ljubljani počastila njegov jubilej — to je 40 letnico delovanja med amaterskimi prosvetnimi delavci — svobodaši.

S svojim delom na področju kulturne prosvetne dejavnosti je začel, ko je bil še razmeroma mlad. Komaj 16-letni fant se je vključil v napredne delavske organizacije v Trbovljah. To organizacijo je takrat vodila znana revolucionarka in borka Tončka Čečeva. V tej organizaciji je kot član proletarske akcijske čete (PAC) preživel tudi stavko Trboveljskih rudarjev. Kakor mnogi drugi tako je tudi France Škerlj moral zaradi svoje revolucionarne dejavnosti v zapore. Ker je bil še mladoleten in pa zaradi tega, ker oblastni organi takrat

Člani dramskega
odseka predvojne
»Svobode« z Jesenic
so uprizorili odrsko delo
Toneta Čufarja
»Jutranja molitev«
Na sliki Tone Čufar,
France Škrlj,
Jože Gregorčič
in ostali člani
igralske družine

niso imeli zadostnega dokaznega gradiva, so ga izpustili, toda v njegovo delavsko knjižico so vtisnili rdeče znamenje. Seveda so se delodajalci v bivši Jugoslaviji na vso moč otepali ljudi, ki so imeli v svojih delavskih knjižicah takšna znamenja, zato je razumljivo, da za tov. Škrlja v Trbovljah ni bilo več dela. Tov. Škrlj se je odločil, da gre iskat dela k jeseniškemu železarjem. Po prihodu na Jesenice so mu izstavili novo delovno knjižico, z veseljem pa so ga sprejeli tudi tamkajšnji revolucionarji. O dramski sekciji predvojne jeseniške Svobode je bilo že veliko napisanega. Na delavskem odru pri Jeleni so uprizorjali napredna in revolucionarna dela. Za uspešno dramsko delo dramske sekcije ima veliko zaslug vodja tovariš Škrlj. Pod njegovim vodstvom je dramska sekcija napredovala iz leta v leto, povečalo pa se je tudi število mladih in naprednih članov, ki niso samo igrali na odru, temveč so skupno s tovarišem Škrljem in Tonetom Čufarjem ter drugimi člani jeseniške Svobode študirali pod odrom marksistično literaturo. Tako je jeseniška Svoboda pred drugo svetovno vojno vzgojila pod vodstvom že omenjenih revolucionarjev

Toneta Čufarja, Jožeta Gregorčiča, Franceta Škrlja in drugih vzgojila celo vrsto mladih ljudi, ki so med drugo svetovno vojno aktivno sodelovali v borbi proti okupatorju.

Po osvoboditvi je tov. Škrlj nadaljeval s svojim delom na področju amaterske prosvetne dejavnosti. Organiziral je dramske šole, tečaje in seminarje za režiserje in odrske igralce, v zadnjih letih pa svoje bogate izkušnje iz predvojnih let prenaša na mlajše ljudi. Danes tov. Škrlja ne poznamo samo na Jesenicah kot dobrega organizatorja in poznavalca problematike dela Svobod in prosvetnih društev, poznajo ga člani Svobod in prosvetnih društev v celotnem kranjskem okraju, saj jim s svojimi koristnimi nasveti ter napotki vsestransko pomaga pri njihovem delu kot tajnik Okrajnega sveta Svobod in prosvetnih društev.

Tovarišu Škrlju želimo ob njegovi 40. letnici revolucionarnega dela novih nadaljnjih uspehov. Pridružujemo se čestitkam ob njegovem jubileju, kakor tudi ob podelitvi zlatega odličja Svobode I. stopnje z željo, da bi bilo njegovo delo tudi v bodoče tako plodno, bogato in koristno.

VEČER LEPEGA PETJA NA JESENICAH

Po daljšem presledku so naše železarsko mesto zopet obiskali člani slovenskega okteta. Vsakoletni nastopi slovenskega okteta na Jesenicah sodijo med najbolj kvalitetne prireditve kar jih premoremo na Jesenicah. Letošnji nastop slovenskega okteta je pomemben tudi zato, ker je bil namenjen počastitvi 90-letnice našega železarskega podjetja.

V četrtek, 16. aprila se je v dvorani Čufarjevega gledališča zbralo veliko ljubiteljev zborovske pesmi, saj so se zavedali, da bo to večer res lepega petja. Slovenski oktet, ki ga sestavljajo: člana Opernega gledališča v Ljubljani Gašper Dermota in Janez Lipušček, poleg njih pa še Marij Kogoj, Božo Gro-

želj, Tone Kozlevčar, Roman Petrovčič, Albert Šulc in Tone Petrovčič je svoj program razdelil v štiri dele. V prvem delu koncerta so bile na sporedu pesmi iz 15. stoletja, v drugem delu pesmi raznih narodov, v tretjem in četrtem pa pesmi jugoslovanskih narodov ter slovenske narodne pesmi. Kakor vedno, tako so tudi tokrat člani slovenskega okteta navdušili poslušalce v dvorani, tako da so morali k predvidenemu programu dodati še eno pesem. Člani slovenskega okteta so zapeli več kakor dvajset pesmi, s svojim odličnim izvajanjem pa so ponovno dokazali, da so v resnici najboljši vokalni ansambel v naši republiki.

Člani Slovenskega okteta
so ob svojem
zadnjem nastopu
na Jesenicah navdušili
številne poslušalce

Foto Torkar

ZAHVALA

Ob nenadni smrti naše ljube mame

KATARINE BEGUŠ

se iskreno zahvaljujemo dr. Marčiču, ki je lajšal trpljenje pokojni mami v času njene bolezni. Iskrena zahvala velja tudi vsem sosedom, darovalcem lepih vencev in cvetja ter vsem, ki so jo spremili na njeni zadnji poti.

Žalujoča sinova Franc in Janko z družinama.

ZAHVALA

Ob tragični izgubi najinega ljubega sinka

BOGOMIRA ŠULIGOJA

se pristrčno zahvaljujemo vsem, ki so darovali cvetje, izrekli sožalje in ga spremili na njegovi zadnji poti. Iskreno in toplo se zahvaljujemo tov. Slavki Dobovišek, Rasti Š., Marici in vsem ostalim sosedom, ki so mama stali ob strani v dnevih težke izgube.

Lepa hvala šolski mladini in tov. Mariji Brumatovi.

Žalujoča mamica, atek in bratec Drago

ZAHVALA

Ob menadni in nepričakovani izgubi našega dragega brata, svaka

JOŽETA BENEDIČIČA

dolgujemo pristrčno in iskreno zahvalo organizaciji Zveze borcev NOB terena Sava za trud in požrtvovalnost pri organizaciji pogreba. Naša iskrena zahvala velja tov. Novaku Gregorju za nepozabne poslovilne besede ob odprtem grobu, prav tako tudi tov. Ivanu Martelaku, zastopniku sekcije internirancev in izseljencev pri organizaciji Zveze borcev NOB. Zahvaljujemo se vsem darovalcem lepih vencev in cvetja, sodelavcem iz transportnega oddelka in vsem, ki so ga spremili na njegovi zadnji poti v prerani dom.

Žalujoči brat Mirko z družino, sestra Angela, por. Minič in ostalo sorodstvo

ZAHVALA

Ob smrti mojega nepozabnega moža

OBLAKA JOŽETA

se pristrčno zahvaljujemo sodelavcem iz obrata martinarne za častno spremstvo na njegovi zadnji poti, Sindikalni organizaciji za podarjeni venec, govornikom za poslovilne besede ob odprtem grobu. Zahvaljujemo se godbi in pevskemu zboru za ganljive žalostinke in pesmi, sorodnikom in znancem ter prijateljem, ki so ga v tako velikem številu spremili na njegovi zadnji poti.

Žalujoča žena Regina Oblak in sestri Angela ter Ivanka

ZAHVALA

Ob težki izgubi naše nadvse ljubljene drage mame, stare mame in babice

MARJETE VALANT

ki nas je dne 2. marca 1959 po kratki in mučni bolezni za vedno zapustila, se prav iskreno zahvaljujemo dr. Sajevidu, ki ji je lajšal trpljenje. Iskrena hvala vsem darovalcem vencev in cvetja, sostanovalcem in centru bloka 3 na Plavžu in bloka iz Tomšičeve ulice za podarjeni venec. Ob tej priliki se iskreno zahvaljujemo tudi tov. Jakopičevi, ki nam je nudila vsestransko pomoč. Iskrena hvala pevcem ter vsem, ki so jo v tako lepem številu spremili na njeni zadnji poti.

Žalujoči: hčerka Ivanka z družino, sin Jože z družino ter hčerki Cilka in Micka z družinama ter ostalo sorodstvo

Delavski svet, Uprava podjetja in sindikalna podružnica Železarne Jesenice, sporočajo žalostno vest, da se je pri izvrševanju službene dolžnosti smrtno ponesrečil naš sodelavec, tovariš

KIKELJ JOŽE

energijski oddelek

Pokojnega sodelavca Kiklja Jožeta, ki je v našem podjetju požrtvovalno delal 1 leto, bomo ohranili v trajnem in nepozabnem spominu.

Slava mu!

Delavski svet, Uprava podjetja in izvršni odbor sindikalne podružnice Železarne Jesenice

PREKLIC

Podpisani Branc Albin, zaposlen v martinarni, preklicujem in obžalujem, da sem po nepotrebnem obdolžil tov. Biteznika Rudolfa iz martinarne, da mi je vzel ročno uro. Pripominjam, da mi ročna ura ni bila vzeta in je bila pozneje najdena.

Branc Valentin, martinarna

OPOZORILO

Opozarjam vse tiste, ki širijo o meni neresnične vesti, da jih bom prijavila sodišču.

Oblak Regina, Bled, Rečica 127.

REVIJA ŽELEZAR — DVOMESEČNIK

Ker je pri našem podjetju začel izhajati štirinajstdnevnik »Železar«, bo sedanja revija »Železar« izhajala vsak drugi mesec. Prihodnjo številko bodo naši cenjeni bralci prejeli v mesecu juniju.

Uredništvo revije »Železar«

»Železar« — glasilo delovnega kolektiva Železarne Jesenice. April, št. 4. Leto VIII. — Izdaja uredniški odbor. — Odgovorni urednik Vovk Živan, Industrijska 6. — Člani: Pintar Anton, Dolinar Andrej, Leben Franc, Nemec Štefan, Pogačnik Zdravko, Budija Milan, ing. Marolt Milan, ing. Sešek Pavle, Stare Dušan, Noč Miro, Hraštarij Franc, Črv Zdravko, Žagar Edo. — Naslov uredništva: Uredništvo »Železarja«, tehniški muzej Železarne Jesenice, tel. št. 271. Dopise in fotografije pošljite na naslov uredništva do vsakega petega v mesecu. Rokopisi se ne vračajo. Tiskala tiskarna »Gorenjski tisk« v Kranju, klišeje izdelala tiskarna »Gorenjskega tiska« v Kranju. Naslovna stran je delo Marjana Stareta, fotografijo na njej pa je izdelal Kocjančič Anton.